

Internationella strategier i den svenska högskolan

Engelskspråkiga utbildningar och benämningar i Sverige 1993-2009

Tobias Dalberg

Magisteruppsats i utbildningssociologi, 15hp

Handledare: Mikael Börjesson

Examinator: Mikael Palme

Ventileringsdatum: 2012-06-13

Sammanfattning

Vår samtid kan i många avseenden karaktäriseras som en global tidsålder vilket vi kan se spår av på flera håll, inte minst inom det högre utbildningssystemet. Flyttar vi fokus från det globala till det nationella kan vi se att svensk högre utbildning under de senaste 20 åren haft klara internationella tendenser, något som bland annat tagit sig uttryck i en expansion av det engelskspråkiga utbildningsutbudet liksom utbildningar med engelskspråkiga benämningar. Denna expansion har skett både i absoluta tal och relativt det övriga utbildningsutbudet, vilket indikerar att det internationella under denna period har fått ökad betydelse. Samtidigt uppstår skillnader i systemet mellan dem som investerar stort i det internationella och dem som inte gör det. Dessa skillnader märks på lärosätetsnivå och även på ämnesnivå. Det är framförallt äldre, etablerade lärosäten och de etablerade fackhögskolorna som har många engelskspråkiga utbildningar. Samtidigt är andelen engelskspråkiga utbildningar större inom vissa yngre högskolor än inom de äldre etablerade lärosätena. Detta kan tolkas som två olika typer av strategier inom gruppen av lärosäten som har ett stort utbud av engelskspråkiga utbildningar och utbildningsbenämningar där strategierna bland de etablerade lärosätena – det engelskspråkiga utbudet ökar i stort sett med samma takt som det totala utbildningsutbudet ökar – kontrasteras mot strategierna bland de nyare lärosätena – det engelskspråkiga utbudet ökar snabbare än det totala utbudet. Slutligen visar analyser av fördelningen av inresande studenter på svensk- respektive engelskspråkiga utbildningar och benämningar att majoriteten av inresande studenter registreringar görs på svenskspråkiga utbildningar och utbildningar med svenska benämningar. Detta förhållande är synnerligen stabilt under perioden fr.o.m. 1993 t.o.m. 2009 när det engelskspråkiga utbudet markant ökade.

Innehållsförteckning

Inledning.....	2
Svensk högre utbildning och internationalisering – en bakgrund	3
Forskningsöversikt	5
Globalisering och utbildning	5
Engelska i den högre utbildningen	6
Ett teoretiskt perspektiv	9
Syfte och frågeställningar.....	11
Metod och material.....	12
Utbudet	14
Nationell nivå	14
Skillnader mellan lärosäten	18
Skillnader mellan ämnen	21
Inhemska och inresande studenter och utbildningsutbudet.....	25
Språk, innehåll och rekrytering vid tre svenska lärosäten.....	31
Karolinska institutet	32
Högskolan i Jönköping (Jönköping International Business School).....	33
Chalmers tekniska högskola.....	34
Avslutande diskussion.....	36
Referenser.....	39
Litteratur.....	39
Svensk författningssamling	40
Övrigt	40
Elektroniska källor	41
Bilaga	42
Metod och material.....	42
Utbudet	42
Skillnader mellan lärosäten	42
Skillnader mellan ämnen	43
Utbud, rekrytering och ekonomiska resurser	47

Inledning

Globaliseringen har under senare tid tagit allt större utrymme och genomsyrar flera områden i tillvaron. Detta tar sig uttryck i flera olika former: informationsflöden, transnationella och internationella företag, transporter, utbildning, etc. Ett exempel som både visar på dessa gränsöverskridande processer och pekar ut vad som blir fokus för denna uppsats är *Herald Tribune*, en tidning som trycks simultant i flera världsdelar och som presenterar nyheter från hela världen för hela världen. Denna tidning ägnar också en hel avdelning åt temat internationell utbildning där man samlar nyheter, information och annonsörer för att ge information om internationella utbildningsbanor. Det är inte konstigt att en stor tidning ägnar stort utrymme åt sådana ämnen. I OECDs statistikdatabas finner man att bara i USA, det största mottagarlandet av internationella studenter, hade man omkring 660 000 inresande studenter 2009.¹ Globalt sett har antalet internationella studenter ökat från uppskattningsvis 2 071 000 år 2000 till 3 674 000 år 2009.² En sådan ökning är relaterad till vad som händer både i och utanför utbildningssystemet på internationell och nationell nivå.

Utbildningens internationella dimension är inget nytt. Medeltidens universitet var internationella institutioner på många sätt, även om dessa inte är helt jämförbara med dagens högre utbildningsinstitutioner. Som idéhistorikern Sverker Sörlin ger exempel på låg flera av de svenska universiteten utanför dagens svenska gränser, de flesta studerade vid utländska lärosäten och undervisningsspråket var latin. Men som Sörlin noggrant poängterar så har den högre utbildningens utveckling till dagens arrangemang inte varit linjär. Internationaliseringen inom den högre utbildningen framstår i ett längre historiskt perspektiv som konjunkturell i sin utveckling, och relativt nära sammankopplad med sättet att organisera staten. När nationalstaten formeras blir också det intellektuella livet mer nationellt orienterat i sina kontaktytor och enligt Sörlin är det först framåt andra halvan av 1900-talet som det svenska systemet börjar bryta sig loss från sin isolering.³ Det stämmer alltså i stora drag som Philip G. Altbach och Ulrich Teichler skriver, att den högre utbildningens internationalisering idag nått en nivå i paritet med medeltidens utbildning.⁴ Samtidigt är det viktigt att vara varsam med historiska komparationer, särskilt som utbildningssystemet genomgått fundamentala förändringar. Den typ av ”massutbildning” som vi har idag är historiskt unik. Denna expansion av det högre utbildningssystemet på nationell nivå innebär att den internationella dimensionen – med bland annat ökningen av antalet internationella studenter – inte nödvändigtvis raderar den nationella dimensionen. Den högre utbildningen är fortfarande i hög grad en nationell angelägenhet. Utbildningssociologen Mikael Börjesson hävdar till och med att internationaliseringen av den svenska högre utbildningen främst handlar om kraftmätningar på nationell nivå.⁵

För att förstå internationella tendenser inom den högre utbildningen finns alltså anledning att lika mycket rikta ljuset mot vad som utspelas på en nationell nivå som på global. Vilka effekter har globaliseringen av den högre utbildningen på nationella system? En aspekt är att undervisning i allt större utsträckning ges på engelska i länder där detta inte är modersmål. De

¹ OECD, 2011, indikator C3.

² Samtidigt har det totala antalet studenter i världen ökat. Studentmobiliteten har relativt sett inte ökat under dessa år. UNESCOs databas [stats.uis.unesco.org].

³ Sörlins analyser i *De lärda republiken* är klart mer elaborerade än de framställs här, och han visar genomgående hur en enkel konjunkturell bild av internationaliseringen av högre utbildning kan kompletteras med en annan bild där olika typer av kontaktytor existerat vid olika tillfällen.

⁴ Altbach och Teichler, 2001, s. 5.

⁵ Börjesson, 2005, s. 2.

nordiska länderna pekas ofta ut i OECDs rapporter som länder där man gjort stora satsningar på engelskspråkig undervisning för att locka inresande studenter. Ett av uppsatsens resultat visar att etableringen av sådant utbildningsutbud i Sverige kan karaktäriseras som asymmetrisk och paradoxal. Den är asymmetrisk i det att det sker en rejäl expansion av engelskspråkiga utbildningar, samtidigt som denna expansion i störst utsträckning sker på vissa lärosäten (Chalmers och Kungliga tekniska högskolan, Högskolan i Jönköping, Göteborgs och Lunds universitet) och inom vissa ämnesområden (tekniska, naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga områden). Den är paradoxal, eller åtminstone oväntad, i det att de till Sverige inresande studenterna i första hand läser på nominellt svenskspråkiga utbildningar.

Inrättandet av engelskspråkiga utbildningar kan ses som en strategi som lärosäten och institutioner tillgriper för att hantera globaliseringen av den högre utbildningen.⁶ Detta är vad föreliggande uppsats har för avsikt att undersöka närmare. Studien är samtidigt en kartläggning över internationaliseringens utbredning så som den kan fångas genom en analys av utbildningsutbudet. Slutligen kommer rent geografiska aspekter av rekryteringen till detta utbud att analyseras, det vill säga i vilken utsträckning inhemska och inresande studenter använder detta utbud. Fokus ligger således på lärosätenas aktiviteter. Dessas möjlighet att skapa utbildningsutbud har dock förändrats genom olika reformer de senaste 40 åren. Därför följer här först en kort historik över dessa reformer.

Svensk högre utbildning och internationalisering – en bakgrund

Sedan mitten av det förra århundradet har den svenska eftergymnasiala utbildningen genomgått en rad genomgripande reformer och förändringar vad gäller styrning, tillgänglighet och organisering av utbildning. 1977 genomfördes en av de mest omfattande förändringarna genom det som går under namnet 1977 års högskolereform. I princip hela det eftergymnasiala utbildningssystemet fördes då till samlingsnamnet ”högskolan”. Genom reformen organiserades det mesta av grundutbildningen i allmänna utbildningslinjer vars innehåll beslutades centralt av Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) och antalet studieplatser och lokalisering av dessa linjer beslutades av regering och riksdag. Det rörde sig alltså i stor utsträckning om centralstyrning och handlingsutrymme ute på lärosätena att konstruera eget utbildningsutbud var klart begränsat. Detta framgår särskilt tydligt när man ser att antalet allmänna linjer i början av 1980-talet uppgick till drygt 110.⁷ I 1977 års högskolelag skrev man även in ett allmänt mål om att utbildningen ”skall främja förståelsen för andra länder och för internationella förhållanden”⁸, vilket kan ses som en effekt av den internationaliseringsutredning som Universitetskanslerämbetet (UKÄ) genomfört under första hälften av 1970-talet. UKÄs internationaliseringsutredning var sprungen ur en omvärldsanalys som pekade på att Sveriges internationella relationer, exempelvis biståndsverksamheter och industrins konkurrens på den internationella marknaden, blivit sådana att insatser måste till för att stärka kompetenserna inom detta område. Sveriges internationella relationer hade under 1960-talet aktualiserats i samhällsdebatten om världens tillstånd, i synnerhet relationerna mellan det man vid den tiden beskrev som industri- respektive utvecklingsländer. Den högre utbildningen var en arena där denna debatt hade särskilt starkt fäste bland studenterna och den identifierades som en arena där insatser för att stärka internationella kompetenser kunde göras. En stor del av UKÄs uppdrag var således att konkretisera hur en internationalisering av den högre utbildningen skulle kunna genomföras. Reformförslagen innebar en internationalisering på alla nivåer inom utbildningssystemet. Bland annat gavs förslag på hur man inom varje fakultet skulle kunna arbeta för att införa en

⁶ Se bl.a. Foskett, 2010.

⁷ Högskoleverket, 1998, ss. 11-13.

⁸ Högskolelagen, SFS 1977:218.

internationell dimension i utbildningen, via exempelvis temakurser och satsningar på studentutbyten.⁹

När 1977 års högskoleförordning byttes ut mot 1993 års dito var det resultatet av under 1980-talet pågående förändringar relaterade till högskolan. UHÄ, som hade haft ansvar för att fastställa utbildningslinjernas utbildningsplaner fick detta ansvar begränsat till särskilt viktiga linjer. UHÄ skulle hädanefter också i större utsträckning ägna sin verksamhet åt uppföljning och utvärdering. En decentralisering av viktiga ansvarsområden såsom lärartjänstgöring och lokalförsörjning förflyttades ut till högskoleenheterna. Kritik växte mot framförallt grundutbildningens organisation där man ville se större utrymme för studenternas fria val och där linjesystemet utgjorde ett statiskt system som inte ansågs tillgodose lokal efterfrågan och oförutsebara framtida behov. När den nya högskoleförordningen togs i bruk 1993 bröt man på flera områden med förordningen från 1977 (se sammanställningen i Tabell 1 nedan). Linjesystemet, som planerats centralt av UHÄ, byttes mot en examensordning med centralt utfärdade examensmål mot vilka högskoleenheterna på egen hand kunde forma sitt utbildningsutbud.¹⁰ Detta torde vara en av anledningarna till att antalet engelskspråkiga utbildningar 1993 och de närmast följande åren är mycket få för att sedan öka i volym, vilket undersökningen här visar.

Tabell 1. Skillnaderna mellan styrsystemen.¹¹

1977 års styrsystem

Regelstyrning
Detaljstyrning av statsmakterna
Resurser styrdes mot yrkesutbildningssektor resp. fakultet
Resurser beroende av ”input”
Enhetligt system med statliga högskoleenheter =
Högskolan – få enskilda utbildningssamordnare

1993 års styrsystem

Avreglering & målstyrning
Decentralisering till lärosätena
Resurser styrs mot de olika universiteten och högskolorna
Resurser beroende av output
Konkurrens mellan lärosäten; stiftelsehögskolor & tydliga regler för enskilda utbildningssamordnare

Liksom 1977 års högskoleförordning hade den från 1993 ett uttalat mål om internationalisering, med modifieringen att det nu gällde såväl verksamhet som utbildning.¹² Att den svenska högskolan i början av 1990-talet började få en allt mer internationell prägel torde dock till viss del hänga ihop med förändringen av studiefinansieringssystemet för studenter. Sedan 1965 har Sverige haft ett generellt system för studiemedel vilket innebar att man som student vid eftergymnasial utbildning, oavsett föräldrarnas ekonomi, hade rätt till statligt studiestöd. Sedan dess har studiestödet modifierats vid olika tillfällen, men den ur internationaliseringssynpunkt viktigaste förändringen kom 1989 då rätten att ta del av det svenska studiestödssystemet även vid utlandsstudier vidgades. Detta lade grunden för en under 1990-talet kraftig ökning av antalet svenska utlandsstudenter. 1992 blev det även möjligt för svenska studenter att delta i utbyten genom ERASMUS. I slutet av 1990-talet påbörjades även den process som kom att få effekter som realiserades genom ytterligare en högskolereform 2007, nämligen Bolognaprocessen. 1999 undertecknade representanter från 29 länder Bolognadeklarationen, ett dokument över ambitioner för det högre utbildningssystemet i Europa i syfte att främja en harmonisering av den europeiska utbildningen. Det handlade alltså i korthet om att verka för jämförbara poängsystem och examina samt öka möjligheterna till mobilitet mellan olika länders utbildningssystem. Ambitionen var dessutom att tydligare differentiera mellan grundnivå, avancerad nivå och doktorsnivå, det vill säga bachelor/kandidatexamen (3 år), masterexamen (2 år) och doktorsexamen (3 år).¹³ Dessa tre nivåer föreslogs också i regeringens proposition *Ny värld* –

⁹ UKÄ III, 1973.

¹⁰ Högskoleverket, 2006, ss. 13-15.

¹¹ Hämtat rakt av (citrat) från Högskoleverket 1998, OH3 (bilaga).

¹² Högskolelagen, SFS 1992:1434.

¹³ *The Bologna Declaration of June 1999*, 2000.

ny högskola (prop. 2004/05:162), vilka också fastslogs och togs i bruk 1 juli 2007 i och med SFS 2006:1053.¹⁴

Parallellt och i samband med dessa reella förändringar i styrning har även strategiarbete pågått. I slutet av 1990-talet hade den svenska regeringen noterat framväxten av en global utbildningsmarknad och den högre utbildningens beroende av internationella tendenser, vilket kom till uttryck i att man tillsatte en utredning för att undersöka hur Sverige skulle kunna agera för att locka till sig fler utländska studenter. Utredningen publicerades som SOU 2000:92. I strategin som lades fram tryckte man på satsningar på redan starka ämnesområden samtidigt som man var särskilt angelägen om att samordna utbildningspolitiken med andra områden såsom utrikes-, handels-, bistånds- och miljöpolitik. En annan föreslagen strategisk insats var att harmonisera examina för internationell jämförbarhet, vilket skedde i och med ovan nämnda ändring av högskoleförordningen 2007. Dessutom pekade utredarna på att Sverige, för att framstå som ett attraktivt utbildningsland, borde satsa mer på engelskspråkiga utbildningar och man föreslog ett särskilt stöd för att stimulera en sådan utveckling. Samtidigt ville man lyfta fram det svenska språkets betydelse, och vikten att värna om detta, även om engelska av rekryteringsskäl vore önskvärt.¹⁵

I Regeringens proposition *Ny värld – ny högskola* uttrycktes liknande tankegångar. En central tanke i propositionen var att det inte bara handlade om att rekrytera utländska studenter utan också om att föra in ett internationellt perspektiv och globala frågor i själva undervisningsstoffet. I strategin som lades fram i propositionen utgjordes ett delmål av att svenska lärosäten ska erbjuda en internationellt konkurrenskraftig utbildning och i detta ingick ett stycke om just undervisningsspråk. Man såg det ökande engelskspråkiga utbudet som viktigt för konkurrensen samtidigt som man framhöll vikten av utbildningar på andra främmande språk än engelska.¹⁶ Dessa tankegångar levde kvar i propositionen *Gränslös kunskap – högskolan i globaliseringens tid* där man lade ytterligare förslag om hur internationaliseringen av utbildningen kunde stödjas, bland annat i form av ett forum för internationalisering.¹⁷

Forskningsöversikt

Globalisering och utbildning

En vanlig definition av globalisering är ”de processer som genererar en enhetlig värld”.¹⁸ Internationalisering brukar i relation till högre utbildning definieras som de strategier som institutioner utvecklar som svar på globaliseringsprocesser. Dessa strategier rör bland annat sådant som att integrera internationella perspektiv i undervisning och forskning.¹⁹

Om man ska säga något översiktligt om globaliseringen av den högre utbildningen så kan det först fastslås att de allra flesta lärosäten, globalt sett, i första hand opererar inom nationella system. De styrs nationellt och de rekryterar nationellt. Detta tillstånd utmanas av globaliseringsprocesser. Felix Maringe och Nick Foskett menar dock att det är möjligt att tala om ett globalt högre utbildningssystem och givet detta ställer de upp en rad påståenden om detta system. Detta system präglas först och främst av en stor diversitet och en hierarkisk ordning, vilket också exemplifieras i de olika rankingsystem som återkommande publiceras. I detta system finns tydliga student- och personalströmmar från de fattigare länderna till de rikare länderna. Vidare tenderar styrningen av den högre utbildningen på nationell nivå att i allt högre grad påverkas av internationella organisationer och överenskommelser, exempelvis

¹⁴ SFS 2006:1053.

¹⁵ SOU 2000:92.

¹⁶ Regeringens proposition 2004/05:162.

¹⁷ Regeringens proposition 2008/09:175.

¹⁸ Robertson, 1992, s. 396 (fri översättning).

¹⁹ Maringe och Foskett, 2010, s. 1; Knight, 2004, s. 12.

inom EU genom Lissabon- och Bolognaprocesserna. Genom den ökade globaliseringen av högre utbildning ökar också den globala konkurrensen inte bara om studenter och personal utan även finansiering.²⁰

Forskning om den högre utbildningens internationalisering har sett till antal publiceringar de senaste 15 åren genomgått en expansion och just internationaliseringen har blivit en alltmer synlig del av den mer generella forskningen kring högre utbildning. En avsevärd del av publiceringarna befinner sig i gränslandet mellan politik och forskning, ofta i form av olika typer av policyorienterade studier och inte sällan bygger internationaliseringsstudier på litteraturoversikter, dokumentanalyser, intervjuer och enkäter.²¹

Eftersom forskningen om internationalisering i högre utbildning inte har någon särskild disciplinär hemvist är det föga överaskande att det inte finns någon gemensam teoretisk bas för den typen av internationaliseringsforskning.²² De teoretiska perspektiven lånas istället in från olika discipliner såsom ekonomi, statsvetenskap och sociologi. Ett exempel är ett neoliberalt teoretiskt perspektiv i vilket det globala utbildningssystemet karaktäriseras som en marknad där vinstintresse sätts in i ekvationen. De högre utbildningsinstitutionerna ses där som kunskapsproducenter på en global marknad och för att en sådan ska fungera och för att marknadskrafterna ska fungera måste fri rörlighet över gränser uppnås. Liknande modeller som tillämpas på varumarknader tillämpas alltså på det högre utbildningssystemet. Nyckelorden blir konkurrens, avreglering, marknad och privatisering. Det ligger mycket i detta då högre utbildningsinstitutioner i allt högre grad blir involverade i ekonomiska intressen och man kan hävda att styrningen av dessa institutioner alltmer präglas av ekonomiska förutsättningar. Ur ett sådant perspektiv blir internationaliseringen en ekonomisk drivkraft. Denna ekonomiska drivkraft för internationalisering är dock, enligt Foskett, mest förbehållen statliga intressen. Stora resurser läggs från statligt håll på arbete för att attrahera internationella studenter i förhoppningen att detta på olika sätt kan bidra till den inhemska ekonomin. Från lärosätenas sida är motiven mer mångfacetterade med såväl ekonomiska motiv som att verka för forskning som kan bidra till att lösa globala problem och att utbilda "globala medborgare" med utvecklad förståelse för värdet av kulturell mångfald och socialt engagemang för utveckling. Foskett nämner också fyra slag av internationella utbildningsstrategier som lärosäten världen över utvecklar: etablerandet av universitetsfilialer utomlands, inrättandet av distansutbildningar, inrättandet av studentutbyten samt upprättandet av gränsöverskridande avtal mellan lärosäten. Vill man sedan säga något om till vilken grad ett universitet ägnar sig åt internationaliseringsverksamhet menar Foskett att man kan bedöma detta enligt två dimensioner: internationalisering på hemmaplan och internationalisering utomlands. Därigenom kan man särskilja mellan utpräglat nationella (eller lokala) lärosäten och internationellt fokuserade lärosäten som präglas av hög internationalisering både inrikes och utomlands. Man kan också särskilja mellan de lärosäten som nästan uteslutande ägnar sig åt internationalisering på hemmaplan och de som uteslutande verkar utomlands.²³ Till internationalisering på hemmaplan kan man föra sådant som införandet av engelskspråkiga utbildningar.

Engelska i den högre utbildningen

Engelskan är det språk som flest människor i världen studerar och det är även det vanligaste andraspråket. Om man ser den lingvistiska världen som ett universum där språk intar roller som månar, planeter och solar är engelskan ett galaktiskt centrum. Och som galaktiskt centrum är engelskans gravitation enorm, vilket inte minst märks på de internationella studentflödena där allra flest studenter söker sig till de engelskspråkiga länderna. Altbach

²⁰ Maringe och Foskett, 2010, ss. 2-4. Konkurrensen om studenter och personal beskrivs ibland som "a global war for talent". Brown och Tannock, 2009.

²¹ Kehm och Teichler, 2007, ss. 261, 269.

²² Kehm och Teichler, 2007, ss. 263, 267.

²³ Foskett, 2010, ss. 36-9, 42-5.

menar att engelskan innehar något av en nyckelposition för akademiska dominansförhållanden globalt sett genom att engelskspråkiga länder, i synnerhet USA, kan dra fördel av att det vedertagna mediet för vetenskaplig kommunikation är engelska. Detta eftersom allt större vikt läggs vid att publicera vetenskapliga artiklar på engelska, och de engelskspråkiga tidsskrifterna är ofta USA-baserade vilket leder till den dubbla effekten att amerikanska författare inte bara behärskar språket som modersmål utan även de normer för publiceringar som verkar i dessa tidsskrifter. Sett till publikationsspråk har engelska språket idag intagit en plats som *lingua franca*.²⁴

Det engelska språket kan också sättas in i ett socialt sammanhang där den språkliga kompetensen blir en tillgång. I en värld där internationella kontakter blir allt vanligare och viktigare har engelskan blivit det viktigaste kommunikationsmediet. Sociologen Don Weenink menar att kompetensen i engelska är en av de viktigaste komponenterna i det han benämner kosmopolitiskt kapital – kulturella, ekonomiska och sociala tillgångar vilka värdesätts i en värld där det globala tar allt större utrymme. För de familjer som värdesätter detta kosmopolitiska kapital kan utbildningar som ges på engelska vara en möjlighet att säkerställa att deras barn tillägnar sig denna kompetens.²⁵

I en studie från 2008 visar Bernd Wächter och Friedhelm Maiworm att antalet engelskspråkiga bachelor- och masterprogram i 27 icke-engelsktalande europeiska länder ökat från uppskattningsvis 700 till 2 400 mellan 2002 och 2007. Sverige intar 2007 en fjärdeplats i absoluta tal räknat²⁶ (123 program) efter Nederländerna (509), Tyskland (214) och Finland (208). Om man räknar antalet studenter är det för Europa uppskattningsvis 2,1 procent av studentpopulationen som går ett engelskspråkigt program. För Sverige enskilt gäller samma andel. Givet det jag nämnde innan, att engelska i princip är ett *lingua franca* för vetenskapen, är det inte så överaskande att lärosäten (och institutioner) som ger forskarutbildning och utbildning på avancerad nivå också i större utsträckning erbjuder engelskspråkiga utbildningar. Samtidigt varierar utbudet av engelskspråkiga program med lärosätenas storlek – ju större lärosäten desto vanligare att man erbjuder sådana program. Jämför man med hur stor del av institutionernas studentpopulationer som utgörs av internationella studenter så uppstår liknande mönster. Det är vanligare att institutioner med mellan 1 och 20 procent internationella studenter erbjuder engelskspråkiga program än när andelen är större eller mindre än detta spann. När det gäller disciplinär tillhörighet är de engelskspråkiga programmen klart vanligast bland management-, ingenjör- och samhällsvetenskapliga program, i synnerhet på grundnivå. På avancerad nivå blir program på engelska inom matematik vanligare.²⁷

De nordiska länderna pekas återkommande ut i OECDs rapportserie *Education at a Glance* som exempel på länder där man framgångsrikt lockat inresande studenter genom att erbjuda ett relativt stort engelskspråkigt utbud.²⁸ I Norge har man, enligt Ragnhild Ljosland, tolkat det som att införandet av engelska som undervisningsspråk är en förutsättning för att möta de mål som sattes upp i deklarationen. Man har helt enkelt satt likhetstecken mellan internationell och engelsk.²⁹ Samtidigt driver Ljosland tesen att engelskan, utöver dess internationella dimension, har en prestigedimension som blir särskilt påtaglig i en tid när marknadsiering av den högre utbildningen blir en allt viktigare komponent. Det är med andra ord inte bara till för att underlätta för inkommande studenter, utan kan också ha ett värde i sig för inhemska studenter.³⁰

I Sverige har på senare tid en handfull kartläggningar och studier gjorts på engelskans utbredning som undervisningsspråk. Dessa kompletterar varandra i det att de kartlägger vid

²⁴ Altbach, 2005, ss. 66-7.

²⁵ Weenink, 2007, 493-5.

²⁶ Sverige intar samma position när man räknar i relativa tal. Skillnaden är att Danmark då tagit Tysklands plats som nummer två.

²⁷ Wächter och Maiworm, 2008, passim.

²⁸ OECD, 2006, ss. 290-1. (även 2007, 2008, 2009).

²⁹ Ljosland, 2005.

³⁰ Ljosland, 2008, s 310.

olika tillfällen och på olika nivåer (Gunnarsson & Öhman 1997, Melander 2006; båda om engelskans utbredning vid Uppsala universitet; Salö 2010 på nationell nivå). Dessutom finns exempel på mer djupgående studier av det faktiska språkbruket vid några utvalda utbildningar vid Uppsala universitet (Söderlundh, 2010).

Britt-Louise Gunnarsson & Katarina Öhman genomförde med hjälp av enkäter och intervjuer en kartläggning av språksituationen vid Uppsala universitet för läsåret 1993/94. De ger en relativt heltäckande bild av språksituationen där de bland annat tittar på hur många svenska respektive utländska lärare som undervisar på engelska vid olika fakulteter (av totala antalet undervisande lärare), hur stor del av den totala undervisningstiden som sker på engelska, hur stor del av kurslitteraturen samt uppsats- och avhandlingsproduktionen som är på engelska. Analysenheten utgörs av fakulteterna och ofta jämförs grundutbildning med forskarutbildning. Resultaten kan sammanfattas i två dimensioner utefter vilka fakulteterna kan placeras beroende på språksituationen. Den ena dimensionen skiljer mellan enbart svenska-engelska huvudspråk. Närmast den engelska huvudspråkspolen, på grundutbildningen, återfinns den teknisk/naturvetenskapliga fakulteten följd av medicinska. Den andra dimensionen kontrasterar enbart svenska-europeisk språkmångfald. Den fakultet som främst drar sig mot språkmångfaldspolen är den språkvetenskapliga. Även teologiska fakulteten uppvisar en viss (marginell) språkmångfald. Lärarutbildningsinstitutionen har en tydligt svensk språkprofil och befinner sig således vid Enbart svenska-polen i båda dimensionerna. Tittar man istället på forskarutbildningen har alla fakulteter generellt sett förskjutits bort från Enbart svenska-polen främst mot den engelska polen. Teknisk/naturvetenskapliga fakulteten ligger närmast Engelska huvudspråk-polen följd av farmaceutisk och medicinsk fakultet. Juridiska fakulteten ligger fortfarande relativt nära Enbart svenska-polen. Det finns med andra ord en tydlig ämnesmässig prägel vad gäller engelskans utbredning vid Uppsala universitet.³¹

Björn Melander genomförde en uppföljningsstudie 2004. Vad gäller undervisning på engelska har denna ökat sina andelar, både på grundutbildningen och forskarutbildningen och inom de flesta fakulteter. Samma mönster gäller för kurslitteraturen.³² Hedda Söderlundh går ett steg längre och undersöker hur språksituationen *faktiskt* kan se ut vid nominellt engelskspråkiga utbildningar. Söderlundh observerade användningen av svenska vid sex engelskspråkiga kurser som gavs till grupper bestående av både svenska och inresande studenter. Ett huvudresultat var att svenska talades vid samtliga sex kurser. Interaktionerna på svenska skedde dock huvudsakligen mellan de svenska studenterna och kursledarna när inte hela grupperna var samlade och även, vilket förmodligen var väntat, inom den svenska gruppen utanför själva undervisnings-situationerna.³³ Söderlundhs resultat visar på den flexibilitet som existerar bortom det nominella undervisningsspråket och en sådan insikt är värd att ha med sig när man opererar med data på just den nominella, eller uttalade, nivån.

Nyligen (2010) gjorde Linus Salö en kartläggning av språksituationen på nationell nivå inom högre utbildning. Genom att ta fram statistik ur Verket för Högskoleservice databaser finner han att nästan en femtedel av alla kurser och omkring en fjärdedel av alla program gavs på engelska (förhållandena är desamma hösterminen 2008 som 2009). Delar man upp kurserna efter grundnivå och avancerad nivå framträder en klar skillnad. Omkring 35 % av kurserna på avancerad nivå gavs på engelska jämfört med 10 % på grundnivå. I synnerhet den nya masternivån (i jämförelse med magisternivån) utmärker sig som särskilt engelskspråkig. Den finns även en tydlig uppdelning mellan ämnen på avancerad nivå i det att teknik står för nästan hälften (46 procent) av de engelskspråkiga programmen på denna nivå, samhällsvetenskap står för en dryg fjärdedel (26 procent) och naturvetenskap för en sjättedel (17 procent).³⁴ Tillsammans svarar dessa tre områden för 89 procent. Det innebär att övriga fyra områden endast utgör 9 procent. Förhållandena mellan olika nivåer och olika ämnen som

³¹ Gunnarsson och Öhman, 1997, ss. 9, 69-73.

³² Melander, 2006.

³³ Söderlundh, 2010, ss. 190ff.

³⁴ Salö, 2010, ss. 35-8.

Salö finner återspeglar till stor del förhållandena i min uppsats, trots att metoderna för att identifiera engelskspråkiga utbildningar skiljer sig mellan hans och min studie (se nedan).

Högskoleverket presenterade 2008 en studie där förhållandet mellan inresande studenter och det engelskspråkiga utbildningsutbudet stod i fokus. De gjorde då en kartläggning av antalet engelskspråkiga masterprogram i Sverige genom att samla in information från lärosätenas webbplatser. De fann att omkring 480 masterprogram gavs på engelska hösten 2007. Av dessa återfanns nästan tre fjärdedelar (73 procent) inom Teknik respektive Samhällsvetenskap, ekonomi och juridik. I rapporten lyfter man fram engelskan som en grundförutsättning för att locka utländska studenter att studera i Sverige, och de finner stöd för detta i en enkätundersökning bland inresande studenter i Sverige som bland flera olika skäl i störst utsträckning anger engelskspråkig undervisning som viktigt för att åka till Sverige och studera (95 procent angav detta skäl). Enkätsvaren är dock ett svagt argument för att engelskan är en grundförutsättning för att locka utländska studenter eftersom kriterierna för deltagande i enkäten var att studenten skulle "vara en freemover, studera på ett engelskspråkigt magister- eller masterprogram och komma från ett land utanför Norden".³⁵ Att en student som kommer från ett land utanför Norden för att studera ett engelskspråkigt program i Sverige svarar att denne tycker att engelskspråkig utbildning är bra säger inte så mycket om vad som lockar studenter till Sverige. Men den spontana föreställning om förhållandet mellan engelska och internationell studentmobilitet är, som nämndes tidigare, vanligt förekommande i bland annat OECDs³⁶ rapporter och som vi kommer se nedan även i svenska policydokument. Och med tanke på hur de globala studentflödena ser ut har den bärkraft, men som föreliggande uppsats kommer visa finns det också anledning att problematisera den.

Ett teoretiskt perspektiv

Jag har hittills uppehållit mig vid internationalisering av högre utbildning och i synnerhet förskjutningar mot engelska som undervisningsspråk. Detta är dock bara ena halvan av myntet, ty det svenska högre utbildningssystemet är inte ett homogent sådant. Det finns stora skillnader inom olika områden. Vissa universitet tillhör norra Europas äldsta medan andra kan betraktas som nykomlingar i jämförelse. Det finns stora skillnader i volymer vad gäller både forskning och utbildning och det finns även olika profileringar. Indikatorer på forskning och utbildning är också några av de variabler som kan ingå i de rankingslistor av universitet och högskolor som nämndes inledningsvis.³⁷ Jag kommer nu i viss mån kliva ifrån det som hittills varit uppsatsens huvudspår, engelskans utbredning inom den svenska högre utbildningen, för att lyfta fram ett teoretiskt perspektiv som förhoppningsvis kan bidra till att om inte förklara så åtminstone förstå resultaten i uppsatsen.

Tidigare nämndes ett neoliberalt teoretiskt perspektiv där man sätter in det globala utbildningssystemet i en marknadslogik. Idén om den högre utbildningen som en marknad kommer att användas i uppsatsen, om än i en mer sociologiskt präglad form med hjälp av sociologen Pierre Bourdieus utbildningssociologiska verktygslåda. Bourdieu har lämnat ett stort bidrag till vår förståelse av den sociala världen, bland annat genom intressanta perspektiv på relationen aktör—struktur som förenklat innebär att den sociala världen kan ses som en struktur i vilken aktören, den sociale agenten, är medskapare. Det för denna uppsats mest relevanta verk av Bourdieu är *Noblesse d'état: grandes écoles et esprit de corps*, som i sitt franska original utgavs 1989. Där konkretiseras, genom empiriska studier, det franska högskolesystemet som ett *fält* i vilket högskolorna intar positioner visavi varandra beroende

³⁵ Högskoleverket, 2008, s. 18.

³⁶ OECD Education at a glance 2007, s. 306:

"The language spoken and used in instruction is critical for selecting a foreign country in which to study. Therefore, countries whose language of instruction is widely spoken and read (e.g. English, French, German and Russian) dominate the destinations of foreign students, be it in absolute or relative terms."

³⁷ Se exempelvis Högskoleverket, 2008b, för en genomgång av rankingsystem av högskolor.

på rekrytering av studenter.³⁸ I franska förhållanden kan relationerna mellan högskolorna i detta fält tydligast karaktäriseras i två dimensioner. Den första, tydligaste, dimensionen särskiljer mellan högskolor på basis av social rekrytering och akademisk prestige där vi i den ena polen återfinner de mest prestigefyllda *grandes écoles*, som samlar både starka skolmeriter och ett högt socialt ursprung, vilka också tenderar att leda till de mest framskjutna positionerna i samhället. I den motsatta polen återfinns företrädevis högskolorna ute i provinserna, vilka ofta leder till något mindre framskjutna samhällspositioner på mellanchefsnivå. I den andra dimensionen särskiljs de högskolor som åtnjuter högt (relativt sett) akademiskt anseende från de som innehar sin position tack vare starkt ekonomiskt och administrativt *kapital*.³⁹ Denna tvådimensionella modell över högskolesystemet kan visa sig användbar för att förstå sådant som att satsa på engelskspråkigt utbud, men mer om det efter några exempel på hur Bourdieus tankar kring högskolan som ett fält fungerat i studier av svenska förhållanden.

1992 presenterade Donald Broady och Mikael Palme några resultat från ett forskningsprojekt om den svenska högskolan där de gått liknande tillväga som Bourdieu i dennes studier av franska högskolan. Även om de franska och svenska systemen skiljer sig i flera avseenden tycks samma eller åtminstone liknande mekanismer upprätta strukturen i bägge högskolefälten. Precis som det franska högskolefältet är den tydligaste dimensionen i det svenska den som skiljer prestigeutbildningar såsom civilingenjörsutbildningar, medicin och utbildningar vid Handelshögskolan från de mindre prestigefyllda utbildningarna inom socialt, pedagogiskt och beteendevetenskapligt arbete. I Frankrike innebar motsvarande dimension en geografisk uppdelning främst mellan Paris och provinserna. I Sverige existerar också en geografisk dimension om än inte lika tydligt relaterad till huvudstaden. Här handlar det snarare om lärosätenas anciennitet och prestige i det att universiteten i Uppsala, Lund, Stockholm och Göteborg tillsammans med fackhögskolorna Kungliga Tekniska Högskolan, Chalmers, Handelshögskolan med flera står mot de yngre universiteten (Umeå och Linköping) och de regionala högskolorna.⁴⁰

Jag lyfter fram dessa exempel för att de visar strukturer som är påtagliga. Det handlar om att inte se engelskans utbredning som undervisningsspråk som ett isolerat fenomen utan som inbäddat i ett högskolefält. Så har exempelvis Mikael Börjesson gjort när han analyserat internationaliseringen vid några svenska lärosäten, med särskilt fokus på utgående flöden, hur utbytesavtal sluts och hur man arbetar med verksamheten att få ut studenter till utbildningar utomlands. Han genomförde då en liknande statistisk analys som Broady och Palme men för en senare årgång, 1998. Resultaten visar på stabila strukturer och man kan liksom vid studien av kohorter från 1978 och 1984 (Broady och Palme) särskilja mellan en dominerande och en dominerad pol. När Börjesson sedan analyserar resultaten från en fallstudie på ett urval lärosätens transnationella investeringar följer skillnaderna en motsvarande logik som i högskolefältet. Det är de dominerande lärosätena, institutionerna och utbildningarna som i störst utsträckning investerar i transnationella aktiviteter. Detta har, enligt Börjesson, en förklaring. För att sluta framgångsrika transnationella utbildningsavtal med framstående utbildningsorganisationer i andra länder krävs en viss ackumulering av olika kapitalarter såsom vetenskapligt, socialt, symboliskt, kulturellt och ekonomiskt kapital.⁴¹ Med andra ord just sådana egenskaper som så starkt bidrar till att strukturera högskolans fält.

I ett fält som högskolans utvecklas strategier för att bevara eller förbättra sin position. Ett mer precist begrepp är reproduktionsstrategier som beskriver antingen de handlingar som familjer utför för att säkra eller förbättra sin position eller de handlingar som institutioner utför för liknande ändamål. Här bör tilläggas att strategi i Bourdieus mening syftar på såväl omedvetna som medvetna, spontana som organiserade handlingar.⁴² En poäng med begreppet

³⁸ Bourdieu visar också på relationen mellan högskolans fält och maktens fält, men att utveckla detta skulle här stjälja fokus från uppsatsen huvudfråga.

³⁹ Bourdieu, 1996, s. 133.

⁴⁰ Broady och Palme, 1992.

⁴¹ Börjesson, 2005; Börjesson, 1998.

⁴² Bourdieu, 2010, s. 153, Bourdieu, 1996, ss. 197-8.

strategi i denna mening är att man kan skjuta åt sidan frågor om aktörers intentioner som kan vara svåråtkomliga och istället fokusera på aktörernas handlingar. Till institutioners handlingar kommer jag i denna uppsats att föra lärosätenas utbildningsutbud, vilket alltså blir en strategisk handling för att bevara eller förbättra sin position i högskolefältet. Givet de senaste decenniernas ökning av internationella studenter, både globalt och i Sverige, torde etableringen av ett utbud riktat mot dessa studenter vara av allt större vikt. Frågan är hur etableringen av ett sådant utbud förhåller sig till de etablerade hierarkierna i det svenska högskolefältet som påvisats av Broady och Palme respektive Börjesson?

Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att genom att granska lärosätenas utbildningsutbud analysera en aspekt av den högre utbildningens internationalisering, nämligen vilka strategier som lärosäten utvecklar under dessa nya förutsättningar. Häri ingår att undersöka sambandet mellan utbudet och användarna av detta utbud – studenterna. Studiens fokus ligger på etableringen av engelskspråkiga utbildningar och engelskspråkiga utbildningsbenämningar. Detta beror dels på att dessa tycks bli allt viktigare i relation till den globala utbildningsmarknaden och dels på att en studie av *allt* utbud som i någon mån kan karaktäriseras som internationellt till form eller innehåll skulle bli alltför omfattande i detta sammanhang. Studiens syfte innefattar tre med varandra sammanhängande delsyften som kan formuleras i följande frågor:

Vilka strategier i form av inrättande av utbildningsutbud utvecklar olika lärosäten i förhållande till de nya förutsättningar som en allt större gränsöverskridande rörlighet innebär?

Hur förhåller sig dessa till etablerade hierarkier inom högskolans fält?

Vilka är de studenter som tar del av detta utbud?

Studien delas in i tre avsnitt. De två första undersöker utbud och rekrytering av inresande och inhemska studenter i högskolan i stort. Det tredje granskar närmare samma aspekter vid tre utvalda lärosäten. De två första avsnitten, som båda utgörs av totalundersökningar, styrs av följande frågeställningar:

- **Utbudet.** Hur har expansionen av engelskspråkiga utbildningar sett ut över tid? Hur ser förhållandet ut mellan engelskspråkiga programbenämningar och engelskspråkiga kurser? Hur förhåller detta sig på olika nivåer, lärosäten och ämnen? Hur förhåller sig satsningar på engelskspråkigt utbud till sådant som ekonomiska tillgångar och antal studenter vid lärosätet?
- **Studenterna.** Antalet till Sverige inresande studenter har sedan början av 1990-talet ökat. Vilka utbildningar söker sig dessa studenter till? I vilken utsträckning söker de sig till svensk- respektive engelskspråkiga utbildningar? Och omvänt, hur ser fördelningen av inhemska respektive inresande studenter ut på de engelskspråkiga utbildningarna, generellt och inom olika ämnen?

Analysen genomförs på olika aggregationsnivåer, från nationen som en enhet ner till utbildningarnas nivå. Primärmaterialet utgörs av mikrodata från Statistiska centralbyråns (SCB) register över högskolan. Den tidsmässiga avgränsningen från höstterminen 1993 till höstterminen 2009 kommer av att, som tidigare nämndes, en ny högskoleförordning tas i bruk hösten 1993 och att det tillgängliga materialet sträcker sig fram till höstterminen 2009.⁴³ Begränsningen bakåt i tiden beror således på att det är två helt skilda system (linjesystem före

⁴³ Materialet har tillgängliggjorts av forskare i forskningsgruppen utbildnings- och kultursociologi (SEC) vid Uppsala universitet.

1993 och programsystem efter) som komplicerar jämförelser över detta brott. Dessutom var förekomsten av engelskspråkiga utbildningar mycket sparsam före 1990-talet, vilket inte minst visar sig i denna uppsats.

Metod och material

Det finns flera sätt att komma åt engelskspråkiga utbildningar vid högskolor, i synnerhet om man endast är ute efter dagsfärska resultat. Det mesta finns då tillgängligt via kurskataloger eller via lärosätenas hemsidor på internet. Om man, som jag, är intresserad av utbildningar även några år tillbaka i tiden stöter man på problem om man brukar ovannämnda källor, särskilt hemsidorna som ofta bara innehåller aktuellt material. Ett ytterligare sätt skulle kunna vara att genomföra någon form av enkätinsamling av strategiska personer vid lärosätena. I relation till frågeställningarna och studiens upplägg framstår dessa insamlingsmetoder som något ineffektiva i jämförelse med den som faktiskt har valts, nämligen att göra bruk av mikrodata från SCB. I deras högskoleregister finns under vald period *alla* kurser och program där någon student registrerats från höstterminen 1993 till höstterminen 2009.⁴⁴ Sammantaget utgör detta underlag under hela tidsperioden drygt 122 000 program och drygt 690 000 kurser. Ett sådant omfattande material vore omöjligt att arbeta fram på annat sätt. Men det är inte bara kvantiteten som fyller en funktion, det är även möjligheten att koppla information från ett register till ett annat via individer, vilket blir synnerligen användbart för att analysera relationerna mellan utbudet och de inresande studenterna.

Två avgörande bearbetningar har gjorts av SCBs registerdata för att möjliggöra analyser. Den ena för att identifiera engelskspråkiga kurser och program, den andra för att klassificera studenter som inresande eller inhemska. Dessa bearbetningar kräver, av replikerbarhetsskäl, ett visst utrymme här.

För att identifiera engelskspråkiga utbildningar finns flera vägar att gå. Linus Salö har till exempel haft tillgång till databaser på Verket för Högskoleservice (VHS) där uppgifter om undervisningsspråk finns kopplat till respektive kurs och program.⁴⁵ Dessvärre saknas tillgång till dessa för det underlag jag brukat i denna uppsats, varför jag tagit en annan väg. I de metadata som hör till SCBs högskoleregister finns fulltextinformation (kurs-/programbenämning) till varje utbildning med registrerad student. Jag har utgått från en enkel princip: engelska kursbenämningar innebär i regel engelskspråkiga kurser; svenska kursbenämningar innebär i regel svenskspråkiga kurser. Själva identifieringen har gjorts i första hand automatiskt med söksträngsfiltre⁴⁶ och i andra hand manuellt. Hur väl motsvarar engelska benämningar själva undervisningsspråket? Ett stickprov gjort på 5 procent av alla engelska kursbenämningar 2009 (139 st) visar att 97 procent av dessa har engelska som undervisningsspråk. Det är alltså rimligt att anta att i stort sett alla kurser med engelska benämningar har engelska som undervisningsspråk. När det gäller de engelska programbenämningarna så visar resultaten i uppsatsen att det finns en stor variation i antalet engelskspråkiga och svenskspråkiga kurser inom dessa program. Därför kommer jag härnäst använda mig av engelska programbenämningar respektive engelskspråkiga kurser, om inte annat anges. För svenska kurs- och programbenämningar är det klart svårare att uppskatta hur stor del av dessa som har svenska eller engelska som undervisningsspråk. Siffrorna som presenteras på aggregerad nivå måste alltså ses som skattningar av undervisningsspråk. En ack så viktig begränsning med detta sätt att identifiera engelskspråkiga utbildningar är att vi endast kan veta utbildningarnas nominella

⁴⁴ Slutåret 2009 kommer av att det är så långt som jag har tillgång till mikrodata i SECs regi.

⁴⁵ Salö, 2010.

⁴⁶ Söksträngsfiltret har byggts upp i flera steg. Till börja med har alla enskilda ord (och bokstavskombinationer) i fulltextvariablerna listats. Den listan har sedan matchats mot både svenska och engelska orddatabaser. De ord som är tillräckligt långa (omkring 6-7 tecken), och endast matchar ord i den engelska orddatabasen, sätts samman i en söksträng som söker igenom fulltextvariablerna för kurser och program. Därefter har alla engelska träffar manuellt granskats och icke-träffarna har stickprovsgranskats.

undervisningsspråk och kan inte kontrollera huruvida de faktiskt genomförts på detta språk eller ej. Jag kommer inte hävda att detta är av underordnad betydelse. Däremot har det nominella en reell betydelse då detta representerar hur utbildningen saluförs – studenten har på förhand ingen vetskap om huruvida undervisningsspråket kommer att växla eller ej.

Klassificeringen av studenter, *inresande* respektive *inhemska*, har genomförts enligt de principer som SCB arbetar efter. Definitionen av inresande studenter omfattar dels de som deltar i någon form av utbytesprogram och dels de som på egen hand organiserar sin utbildning i mottagarlandet, så kallade *free movers*.⁴⁷ Alla andra klassas som inhemska studenter. Den dataoperationella definitionen av inresande studenter ställs upp enligt följande: studenter registrerade i högskoleregistret, som saknas i registret över totalbefolkningen (RTB), eller har invandrat till Sverige maximalt 6 månader innan första registreringen i högskolan.

En väsentlig skillnad i precisionen mellan denna uppsats och SCBs rapporter är att dessa utförs med data från Migrationsverket. De har med andra ord möjlighet att fånga upp individer som kan klassas som inresande studenter som inte kan fångas upp i det nät som läggs ut här. Skillnaderna mellan dataunderlaget i uppsatsen och SCBs statistiska meddelanden presenteras i uppsatsens bilaga (Tabell 11).

Långt ifrån allt kan fångas in med hjälp av SCBs registerdata. Till exempel använder Karolinska institutet i regel svenska benämningar för sina kurser och program, vilket leder till en underskattning av deras engelskspråkiga utbud. För att fånga in åtminstone en del av Karolinska institutets engelskspråkiga utbud används kurskataloger där undervisningsspråk anges. Handelshögskolan har endast en kurs i kursregistret, och dess programbenämningar ger ingen information om inriktning. Detta beror på att Handelshögskolan inte skickar in sina registreringar till LADOK, utan direkt till SCB.⁴⁸

SCBs material är huvudkällan, men även andra datakällor och material kommer att användas. Svenska institutet har upprättat en databas över sökbara engelskspråkiga program vid svenska lärosäten, vilket kan tillföra viktig information om läget 2012. VHS har tillgänglig statistik över antal sökande med svenskt respektive utländskt personnummer till alla kurser och program sedan 2008 och framåt. Några nedslag på utvalda lärosäten kommer även göras för att komplettera bilden från registerstudierna. Där är det olika typer av policydokument, kursplaner och litteraturlistor som kommer granskas. Dessutom används Högskoleverkets årsrapporter om universitet och högskolor för att fånga in för uppsatsen relevanta indikatorer på lärosätenas position i det svenska högskolesystemet (ekonomisk omsättning, forskningsintäkter, in- och utgående studentutbyten).

⁴⁷Se exempelvis: SCB, 2011.

⁴⁸ För mer detaljerad information om insamlingsförfarandet gällande högskoleregistret, se SCBs informationssida för registreringar av högskoleuppgifter. www.scb.se/hogskoleanv.

Utbudet

Detta avsnitt ägnas åt utbudet, det vill säga de kurser och program som haft registrerade studenter under perioden 1993-2009. Inrättande av kurser beslutas på fakultetsnivå på det enskilda lärosätet. Inrättande av nya program däremot kräver att man från högskolans håll gör en ansökan om examenstillstånd hos Högskoleverket (HSV). Nya program kräver således i regel en mer omfattande process. På samma gång handlar program och examina om att sätta samman paket av kurser, och inrättandet av nya program behöver alltså inte innebära att nya kurser behöver inrättas, åtminstone inte i någon större omfattning. Tanken är att illustrera utvecklingen över tid, samt hur detta har sett ut på olika lärosäten och inom olika ämnen. Centralt blir att arbeta med både absoluta tal och relativa tal för att se både expansionen i sig och hur stort utrymme som upptas av de engelskspråkiga utbildningarna. De generella linjerna är att det engelskspråkiga utbudet, som väntat, expanderat bland såväl program som kurser och såväl absolut som relativt. Det finns dock skillnader i hur stort utrymme detta utbud utgör om man ser till olika lärosäten och olika ämnen. Men låt oss börja med den totala bilden.

Nationell nivå

Som framgår av Diagram 1 har de engelskspråkiga programbenämningarna sedan höstterminen 1993 till antalet ökat från 9 till 360. Ökningen har inte varit linjär utan visar snarare upp olika trender. Tre perioder kan identifieras baserat på dels data och dels vad som händer på policynivå. En första period, höstterminerna 1993 till 1999, då antalet mer än femdubblas från 9 till 50 program. En andra period, höstterminerna 2000 till 2006, då ökningstakten visserligen knappast är större än under den första perioden men där själva antalet program börjar utgöra en allt större del av det totala programutbudet. Den andra perioden sammanfaller även med undertecknandet av Bologna Deklarationen 1999. Slutligen då den tredje perioden, höstterminerna 2007 till 2009, som inleds med införandet av masterprogram på bred front vilket syns tydligt då antalet program går från 214 hösten 2006 till 355 hösten 2007.

Diagram 1. Antal engelskspråkiga programbenämningar i den svenska högskolan, höstterminerna 1993 till 2009. Källa: egen bearbetning av SCBs högskoleregister.

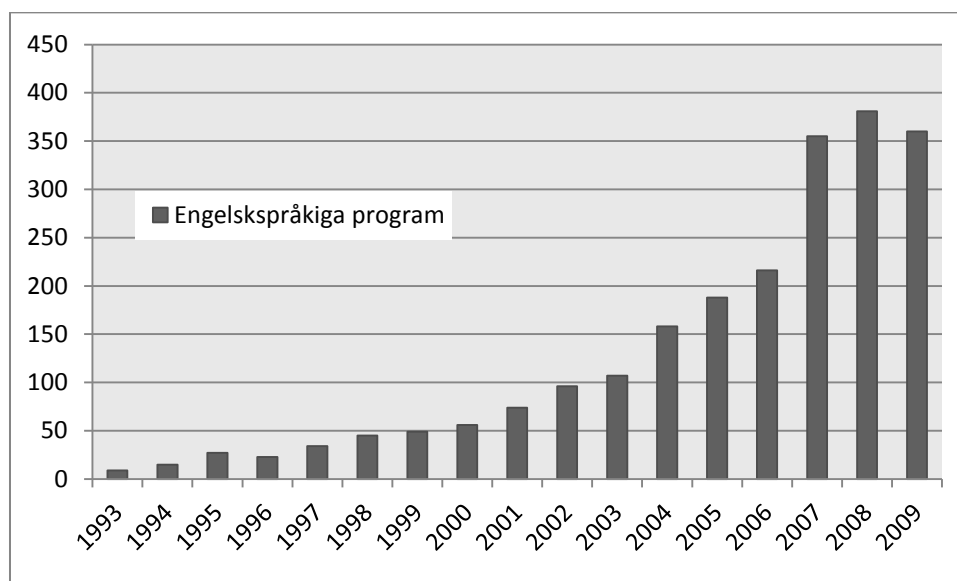
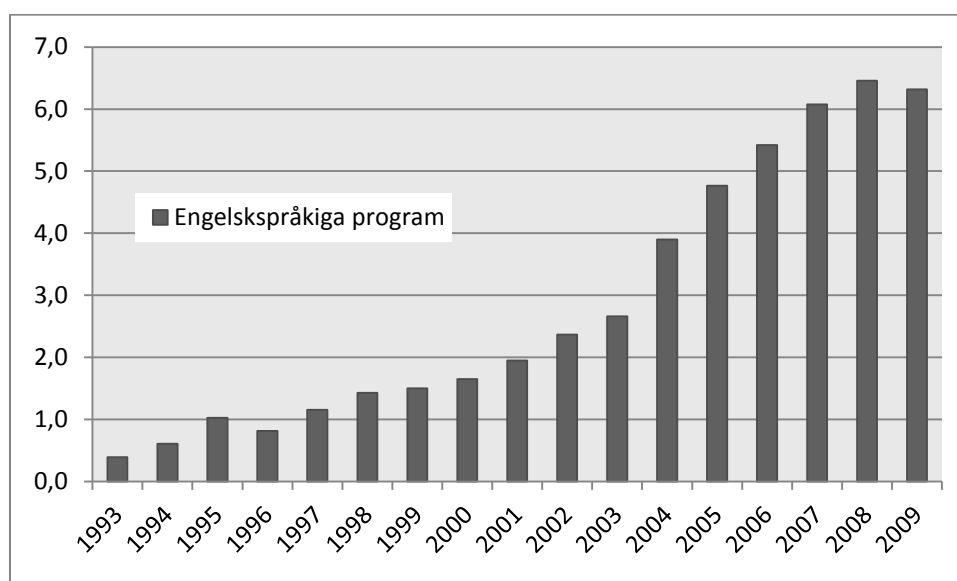

Diagram 2. Engelskspråkiga programbenämningar i den svenska högskolan, höstterminerna 1993 till 2009. Andelar av det totala utbildningsutbudet. Källa: egen bearbetning av SCBs högskoleregister.

Samtidigt har hela högskolesystemets utbud expanderat, vilket leder till frågan hur utvecklingen sett ut relativt det totala utbildningsutbudet. De engelskspråkiga programbenämningarna har från 1993 till 2009 kommit att utgöra en allt större del av det totala utbudet, vilket framgår av Diagram 2. Den relativa ökningen framstår också som stabilare över tid och det är främst mellan höstterminen 2003 och höstterminen 2004 som man ser ett rejält hopp på drygt en procentenhet. För att sammanfatta utvecklingen i programutbudet har alltså de engelskspråkiga benämningarna gått från att ha utgjort en marginell företeelse till att utgöra drygt 6 procent av det totala utbudet.

Som Salö visar i sin genomgång är engelska det dominerande undervisningsspråket på masternivån men han nämner inget om förhållandet mellan nivåerna, alltså antalet engelska

utbildningar på dessa två nivåer.⁴⁹ Det som framgår av de data som här används är att de flesta engelskspråkiga programbenämningarna återfinns på masternivån⁵⁰, även om det tog ett år efter masterns införande innan den blev dominerande. Höstterminen 2009 återfinns drygt 60 procent av de engelskspråkiga programbenämningarna på masternivån (Tabell 2, nedan).

Tabell 2. Antal och andel engelskspråkiga programbenämningar på grund- och masternivå sedan införandet av den senare.

Nivå	2007ht	2008ht	2009ht
Grundnivå/annan nivå	235	173	142
Masternivå	120	208	218
Grundnivå/annan nivå (andelar)	66,2	45,4	39,4
Masternivå (andelar)	33,8	54,6	60,6

Dessa siffror är intressanta att jämföra med dem för 2012. Svenska institutet har upprättat en databas över engelskspråkiga program för att underlätta för inresande studenter när de ska välja utbildningar i Sverige. Denna databas innehåller våren 2012 690 program varav 649 på master-nivå. Nu skiljer sig datainsamlingsmetoderna mellan Svenska institutets databas och de data som presenterats i uppsatsen, men det är ändå troligt att en rejäl ökning skett även under de sista åren som inte täcks in av denna uppsats datamaterial.⁵¹

En expansion likt den bland programmen märks i kursutbudet. En stor skillnad är dock att utvecklingen bland kurserna i det närmaste är att beteckna som linjär, undantaget från höstterminen 2007 och framåt då ökningen tycks vara starkare än tidigare år (Diagram 3, nedan). Precis som med programbenämningarna har de engelskspråkiga kurserna kommit att utgöra en allt större del av det totala kursutbudet, vilket illustreras i Diagram 4 nedan. Höstterminen 1993 var andelen engelskspråkiga kurser ungefär 0,5 procent, en andel som till höstterminen 2009 växt till 5,6 procent. Något kort kan också nämnas om förhållandet mellan olika nivåer. Det är främst på avancerad nivå som engelskspråkiga kurser återfinns, och under perioden 2007-2009 har denna andel inte understigit 55 procent (Tabell 3, nedan).

Tabell 3. Antal och andel engelskspråkiga kurser på grund- och avancerad nivå sedan införandet av den senare.

Nivå	2007ht	2008ht	2009ht
Avancerad nivå	656	900	985
Grundnivå	473	491	527
Grundläggande högskoleutbildning	64	16	7
Avancerad nivå (andelar)	55,0	64,0	64,8
Grundnivå (andelar)	39,6	34,9	34,7
Grundläggande högskoleutbildning (andelar)	5,4	1,1	0,5

⁴⁹ Salö, 2010, ss. 36-8.

⁵⁰ Med masternivå avses här nivå 556, generell högskoleutbildning 5 år eller längre, SUN2000, SCB.

⁵¹ Svenska institutets webbplats, <www.studyinsweden.se>.

Diagram 3. Engelskspråkiga kurser i den svenska högskolan, höstterminerna 1993 till 2009.
Källa: egen bearbetning av SCBs högskoleregister

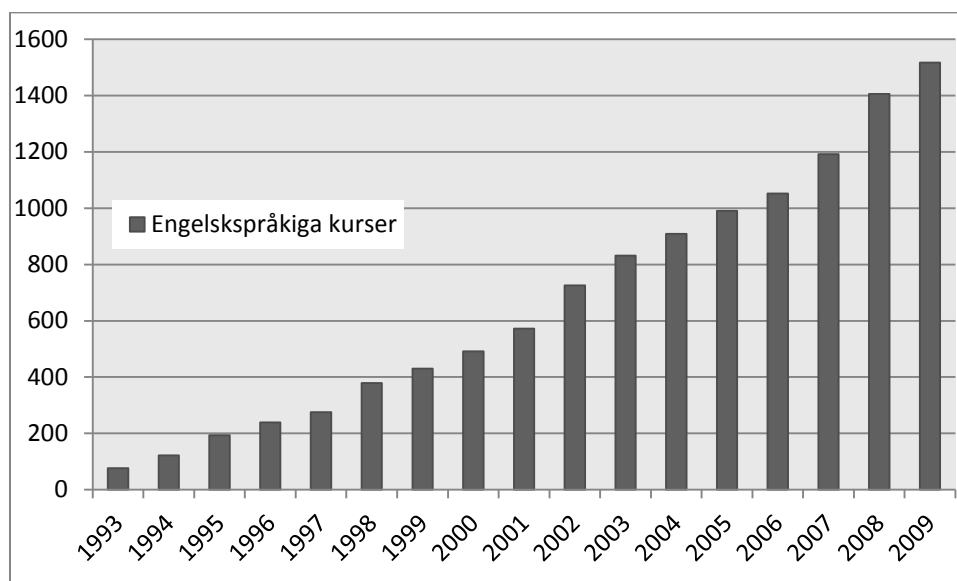
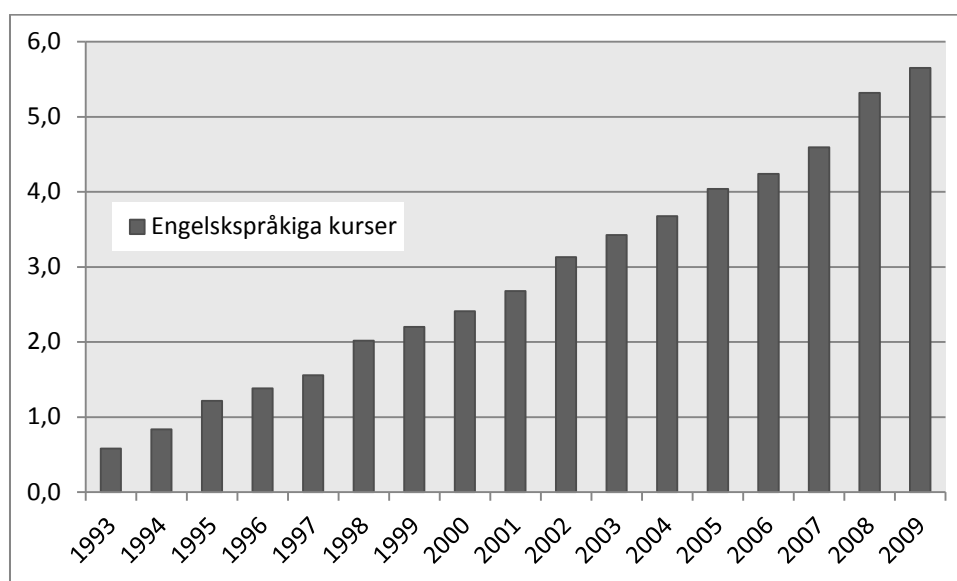

Diagram 4. Engelskspråkiga kurser i den svenska högskolan, höstterminerna 1993 till 2009.
Andelar av det totala kursutbudet. Källa: egen bearbetning av SCBs högskoleregister.

Både programutbudet och kursutbudet har expanderat, men hur ser relationen mellan program, kurser och språk ut? Läser man enbart engelskspråkiga kurser inom program med engelskspråkiga benämningar? Som framgår av Diagram 5 nedan varierar detta stort mellan olika program. Först och främst kan det konstateras att antalet program där alla kurser är engelskspråkiga relativt sett är få, om man bortser från åren 1993 till 1996 då antalet engelskspråkiga program över huvud taget var lågt. Det visar sig också att antalet engelskspråkiga programbenämningar där ingen engelskspråkig kurs ges är relativt högt. Inom de ämnesområden där antalet engelskspråkiga programbenämningar är stort nog för att granska förhållandet med kurser följer Samhällsvetenskap, juridik, handel, administration och Teknik och tillverkning mer eller mindre samma mönster som helheten i Diagram 5. Inom Naturvetenskap, matematik och data ökar antalet engelskspråkiga program där inga engelskspråkiga kurser hålls rejält mellan 2004 och 2009. När det gäller förhållandet

grundutbildning och avancerad nivå mellan höstterminerna 2007 och 2009 är antalet program utan engelskspråkiga kurser klart högre på grundnivå, där nästan hälften under perioden helt saknar sådana kurser. På avancerad nivå är motsvarande andel ungefär en tredjedel under denna period.

Diagram 5. Engelskspråkiga kurser inom engelskspråkiga program, 1993-2009, höstterminerna.
Källa: egen bearbetning av SCBs högskoleregister.

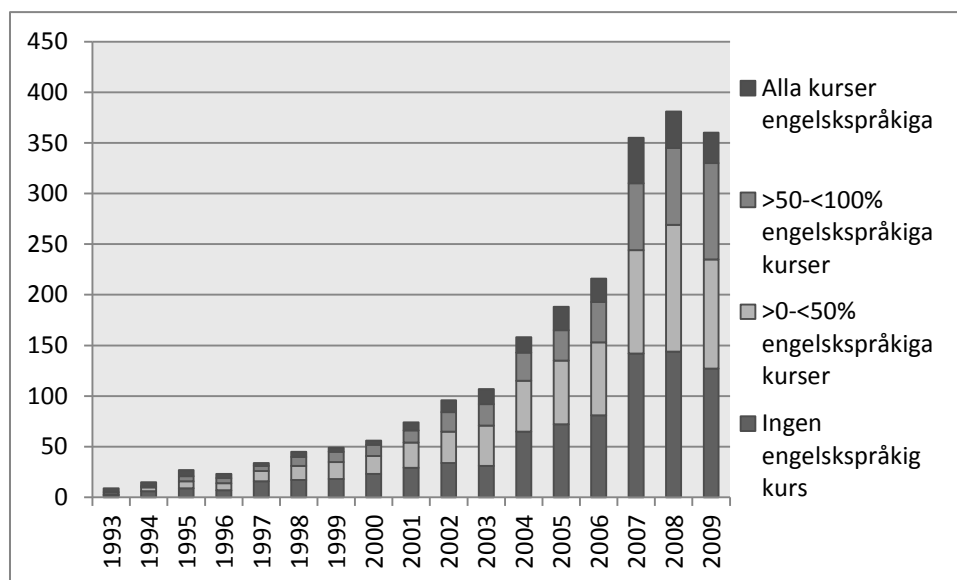
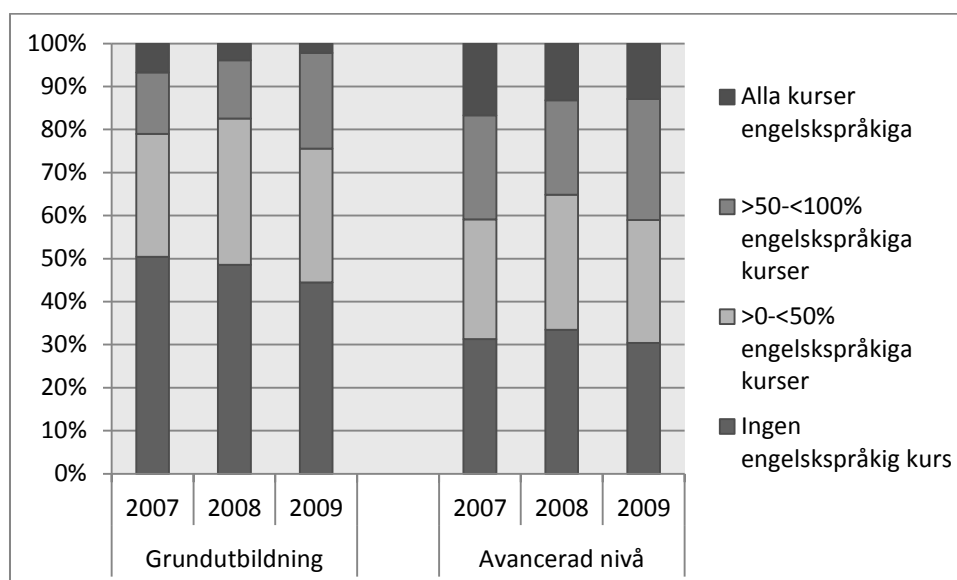

Diagram 6. Engelskspråkiga kurser inom engelskspråkiga program, 2007-2009, höstterminer, grund- och avancerad nivå. Källa: egen bearbetning av SCBs högskoleregister.

Skillnader mellan lärosäten

I föregående avsnitt kunde en tydlig expansion av det engelskspråkiga utbildningsutbudet identifieras. Analysenheten var då det svenska högskolesystemet. Men hur har denna utveckling sett ut på lärosätesnivå? För att underlätta tolkning av resultaten kommer resultaten här inte presenteras för varje termin utan tidsperioden styckas upp i tre perioder baserat på resultaten i avsnittet ovan: höstterminerna 1993-1999, 2000-2006, samt 2007-2009. En

översiktlig bild ges i Diagram 7 nedan. De fyra kategorier som redovisas där motsvarar de typer av lärosäten som har haft engelskspråkiga programbenämningar under undersökningsperioden. Till saken hör att de flesta lärosäten ringas in av dessa fyra kategorier.⁵² Det som händer är att förhållandena förändras över tid. Under första perioden dominerar fackhögskolorna och de större lärosätena. Med tiden ökar högskolorna och de större universiteten sina andelar medan fackhögskolornas andelar minskar. Tittar man istället på utvecklingen bland kurser så är förhållandena mer stabila över tid och om något har högskolornas andel minskat något (Diagram 8, nedan).

Diagram 7. De engelskspråkiga programbenämningarnas fördelning på olika typer av lärosäten.
Källa: egen bearbetning av SCBs högskoleregister.

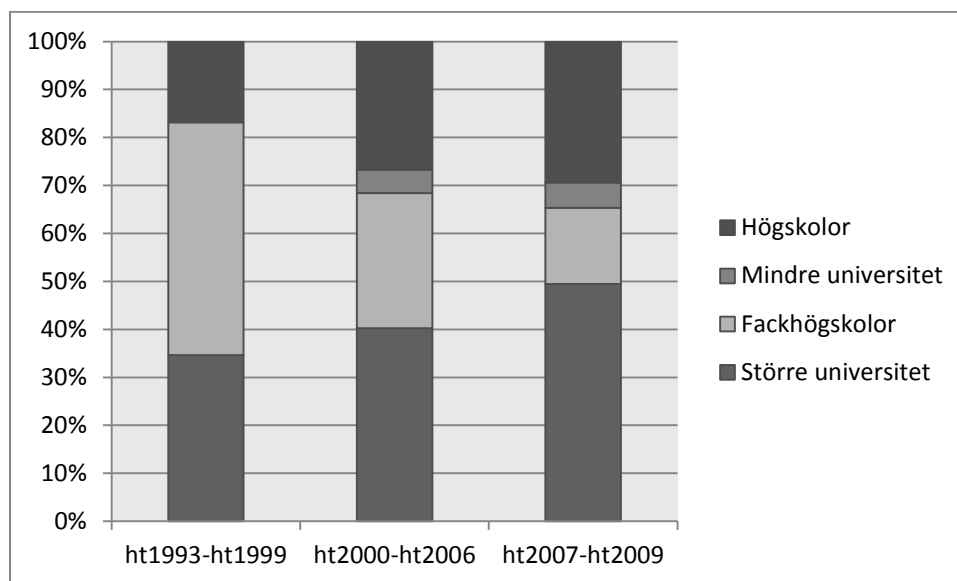
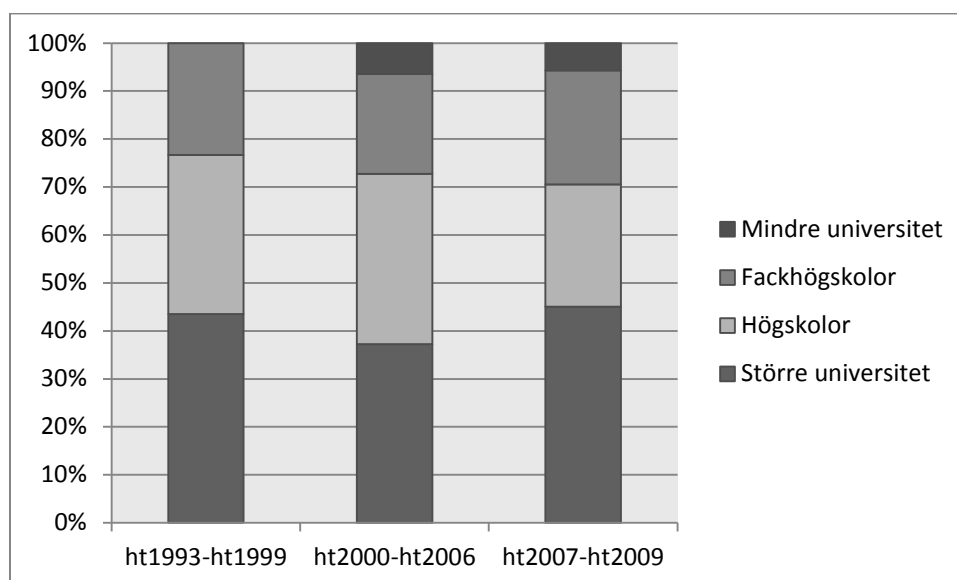

Diagram 8. De engelskspråkiga kursernas fördelning på olika typer av lärosäten. Källa: egen bearbetning av SCBs högskoleregister.

De ovan använda grova indelningarna av lärosäten döljer viktiga skillnader mellan olika lärosäten. Det visar sig nämligen att det inom dessa kategorier finns stora skillnader både i

⁵² Se Tabell 4 där det framgår vilka lärosäten som ingår i respektive kategori.

form av antal engelskspråkiga utbildningar och i den andel av lärosätets utbud som utgörs av dessa. I Tabell 4 nedan redovisas en sammanställning av dessa förhållanden. För att underlätta tolkning av resultaten har lärosätena rangordnats från flest till minst antal engelskspråkiga kurser (Rang n) samt utifrån andel av lärosätets kursutbud som utgörs av dessa kurser (Rang n/N). Låt oss inleda med antalet kurser. Chalmers (CTH) intar en extremt framskjuten position och tycks vara det ledande lärosätet i Sverige när det kommer till utbildningsutbud på engelska. Bortser man från Chalmers domineras utbudet av de större universiteten i Göteborg, Lund, Linköping, Uppsala och under de sista åren även Stockholms universitet. Detta hänger, som nämndes tidigare, till stor del samman med att de är just stora universitet. Utöver dessa lärosäten och Kungliga tekniska högskolan (KTH) intar även Högskolan i Jönköping (HJ) en relativt framskjuten position. I andra änden återfinns i regel de mindre universiteten och de regionala högskolorna. Dessa förhållanden återspeglar i många fall ekonomiska förhållanden (som hänger ihop med antalet studenter vid lärosätet) såsom statsanslag och intäkter från avgifter, forskningsanslag och andra typer forskningsfinansiering.⁵³ Kort sagt är det ingen slump att den hierarkiska ordning som uppstår när man räknar absoluta tal faktiskt uppstår. Detta ligger i linje med den tankegång som genomsyrar uppsatsen, nämligen att sådant som det engelskspråkiga utbildningsutbudet och dess utbredning inte kan förstås som ett fenomen skiljt från andra fenomen. Och ett exempel är just koncentrationen av ekonomiska resurser, som tycks vara starkt relaterad till det engelskspråkiga utbildningsutbudet. Ekonomiska resurser kan här ses som indikatorer på framgångsrik forskning, framgång i studentrekrytering och så vidare.

Hur ser fördelningen ut inom lärosätena? Chalmers är inte bara det lärosäte som har flest engelskspråkiga kurser i absoluta tal utan också det lärosäte som de senaste åren haft flest sådana relativt det totala utbildningsutbudet, nästan en fjärdedel (23,8 procent) under perioden ht2007-ht2009. Det är även fler högskolor som intar framskjutna positioner, förutom Högskolan i Jönköping också Södertörns högskola (SH), Högskolan i Gävle (HiG) samt Malmö Högskola (MH). Bland vissa större universitet kan man se det omvända då till exempel Uppsala och Stockholms universitet hamnar på en mellanposition, vilket kan tolkas som att satsningarna inom dessa lärosäten på engelskspråkiga kurser är varken mer eller mindre än förväntat givet det totala utbildningslandskapet, men att dessa två lärosäten ändå genom storleken är betydande på nationell nivå. Vidare kan man se vissa förflyttningar beroende på relativa ökningar av engelska kurser, som exempelvis Göteborgs universitet (GU) som under de senaste åren klart ökat sitt engelskspråkiga utbildningsutbud.

Skillnaderna mellan lärosäten med avseende på de engelskspråkiga kursernas förekomst blir kanske särskilt intressanta om man jämför dessa med några av de studier av den svenska högskolan som nämndes tidigare där man på basis av rekryteringen kartlagt en struktur, fältet av utbildningar och institutioner. Många av de mest framträdande lärosätena sett till utbildningsutbudet i Tabell 4 intar i detta högskolefält positioner som karaktäriseras av att studenterna på dessa utbildningar är särskilt kapitalstarka i form av socialt ursprung och tidigare utbildningsmeriter. Jag har här smugit in en anakronism då studierna som refereras till är baserade på fältet av utbildningar 1984 respektive 1998, men strukturen som kartläggs vid båda dessa tillfällen har visat sig extremt trög.⁵⁴

I vilken mån kan olika strategier identifieras? Fördelningen av engelskspråkiga och svenskspråkiga kurser inom respektive lärosäte kan ses som indikator på hur aktivt ett lärosäte eller institutioner inom ett lärosäte arbetar med etableringen av ett engelskspråkigt utbud. Chalmers och högskolorna i Jönköping, Gävle, Malmö samt Södertörn satsar stort på ett sådant utbud, vilket kan ses som en yttring för att försöka stärka sin position i högskolefältet genom att investera i sådant utbud som är eller kan bli mer värdefullt i en högre utbildning allt mer präglad av globaliseringen. Frågan är dock hur dessa satsningar ger avkastning. De stora traditionella universiteten som dominerar i högskolefältet har trots allt fortfarande till antalet räknat störst utbud.

⁵³ Se exempelvis Högskoleverket, 2011, Nyckeltal, ss. 95-9.

⁵⁴ Broady och Palme, 1992; Börjesson, 2005.

Tabell 4. Antal och andel engelskspråkiga kurser per lärosäte och lärosätetyp. Källa: egen bearbetning av SCBs högskoleregister.

Lärosätetyp	Lärosäte	ht1993-vt2000				ht2000-vt2007				ht2007-ht2009			
		n/N	Rang n/N	n	Rang n	n/N	Rang n/N	n	Rang n	n/N	Rang n/N	n	Rang n
Större universitet	GU	1,4	14	271	4	2,6	18	637	7	7,0	6	750	2
	LU	1,8	10	466	2	3,7	7	1 035	2	6,2	7	710	3
	LiU	1,3	18	211	5	4,2	6	904	4	7,9	4	673	4
	UU	1,4	16	302	3	3,0	11	755	5	3,7	14	378	7
	SU	0,7	26	85	15	2,4	20	359	10	3,3	16	288	8
	UmU	1,4	15	209	6	2,6	17	514	9	2,5	20	193	12
	Totalt	1,4		1 544		3,1		4 204		5,2		2 992	
Fackhögskolor	CTH	3,9	4	512	1	10,3	2	1 409	1	23,8	1	981	1
	KTH	1,2	19	175	7	3,4	9	607	8	5,8	9	412	6
	SLU	0,7	27	32	23	1,6	24	113	24	3,7	15	91	17
	LTU*	0,7	25	90	14	1,2	27	197	19	1,2	25	65	21
	KI	0,8	23	31	25	1,4	26	105	25	0,6	27	17	26
	Totalt	1,7		840		3,9		2 431		7,2		1 566	
Mindre universitet	VU*	2,4	7	149	8	2,9	14	298	13	5,1	12	223	11
	ÖU*	2,8	5	144	10	2,9	16	252	16	2,7	19	94	16
	KU*	1,4	17	95	13	1,9	23	184	20	2,3	21	89	18
	MU*	0,8	24	76	17	0,7	30	60	29	0,2	30	6	30
	Totalt	1,6		464		2,2		794		2,8		412	
Högskolor	HJ	4,6	3	146	9	13,3	1	952	3	14,1	2	443	5
	HiG	1,0	21	42	21	3,6	8	300	12	7,9	5	250	9
	MaH	0,3	30	7	29	2,1	22	201	18	5,9	8	236	10
	SH	2,5	6	21	27	6,5	5	267	15	10,5	3	186	13
	HK	2,3	8	98	12	9,7	3	651	6	5,7	10	150	14
	MdH	0,5	29	30	26	2,9	13	275	14	3,3	17	114	15
	HG	1,1	20	4	30	3,2	10	86	26	5,5	11	72	19
	HKr	0,6	28	17	28	1,5	25	77	27	3,9	13	70	20
	BTH	5,0	2	136	11	7,8	4	356	11	3,3	18	60	22
	HH	1,8	11	59	20	2,9	15	174	21	1,9	22	48	23
	HDa	1,7	12	70	18	3,0	12	217	17	1,3	24	47	24
	HB	2,1	9	67	19	2,4	21	148	23	0,9	26	23	25
	HT/U	1,5	13	32	24	0,9	29	41	30	0,6	28	11	27
	HS	5,8	1	77	16	2,5	19	150	22	0,3	29	7	28
	LHS	1,0	22	39	22	1,1	28	61	28	1,9	23	7	29
	Totalt	1,9		845		4,2		3 956		4,7		1 724	
Vårdhögskolor	Totalt	0,1		3		0,2		5		0,6		5	

*) Har tidigare varit högskola.

När det gäller utbudets relation till lärosätenas ekonomiska resurser framträder en komplex bild. Ser man till totala antalet engelskspråkiga kurser och jämför med omsättningen finns ett visst samband (se Tabell 15 i bilagan). Detta är rimligt såtillvida att lärosätets storlek mätt i antal studenter och kurser som ges är direkt relaterat till lärosätets ekonomi. Ser man istället till hur stor del av det totala utbudet vid lärosätet som utgörs av engelskspråkiga kurser försvinner sambandet med de ekonomiska resurserna nästan helt.

Skillnader mellan ämnen

Det är inte bara hos lärosätena man upptäcker skilda strategier. Tydliga skillnader finns också mellan olika ämnen, vilket framgår av Diagram 9 nedan. För tydlighetens skull använder jag mig av tre tidsperioder och den grövsta klassificeringen av ämnesområden inom högskolan, den 1-siffriga från SUN2000.⁵⁵ De ämnen där denna typ av utbud expanderat kraftigast och stadigast, och de ämnen som här kommer att granskas närmare, är teknik och tillverkning;

⁵⁵ Utöver de kategorier som redovisas i Diagram 7 finns även en kategori för allmän utbildning och en för okända ämnestillhörigheter. Den allmänna kategorin tas här inte med då jag inte identifierat några engelskspråkiga program inom denna. Den okända kategorin har valts bort på grund av dess instabila underlag som lätt förändras från år till år. Det finns dock utbildningar som av mig klassats som engelskspråkiga som ingår i den okända kategorin.

naturvetenskap, matematik och data; samt samhällsvetenskap, juridik, handel och administration. Vi kan konstatera att samhällsvetenskap, juridik, handel och administration är det ämnesområde som har störst andel engelskspråkiga benämningar. Detta är kanske inte så uppseendeväckande. Samhällsvetenskap var exempelvis ett av de områden som pekades ut av UKÄ som lämpligt område för internationella kurser av tvärvetenskaplig karaktär.⁵⁶ Och sett till förhållandena på olika lärosäten, med framskjutna positioner för Chalmers och Kungliga tekniska högskolan blir de tekniska och naturvetenskapliga områdenas positioner här förväntade. Inom pedagogik och lärarutbildning är engelskspråkiga programbenämningar i stort sett frånvarande. Visserligen har andelen ökat med tiden, men det rör sig fortfarande om mindre än 4 per 1000 program. Detta särskiljer denna kategori från övriga vars engelskspråkiga programbenämningar utgör en klart större del av utbudet. Inom lant- och skogsbruk tycks stor variation råda, vilket inte är så konstigt då denna kategori är relativt liten och antalet engelskspråkiga programbenämningar ht2007-ht2009 var endast 5. Engelskspråkiga programbenämningar inom ämnesområdet tjänster tycks ha stabiliserat sig vid nästan 7 procent.

Diagram 9. Andel engelskspråkiga programbenämningar inom olika ämnesområden (SUN2000, 1siffrig nivå). Källa: egen bearbetning av SCBs högskoleregister.

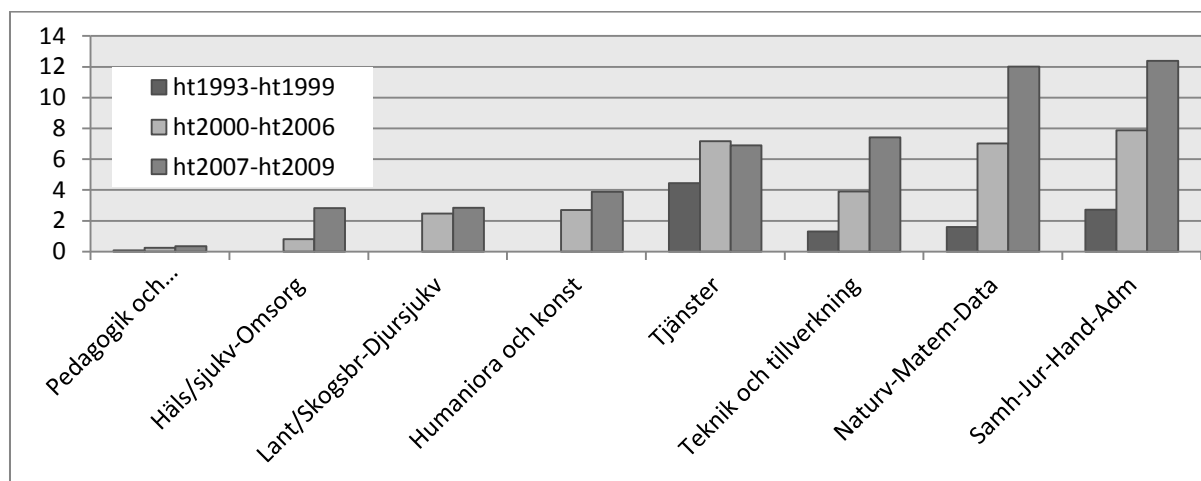
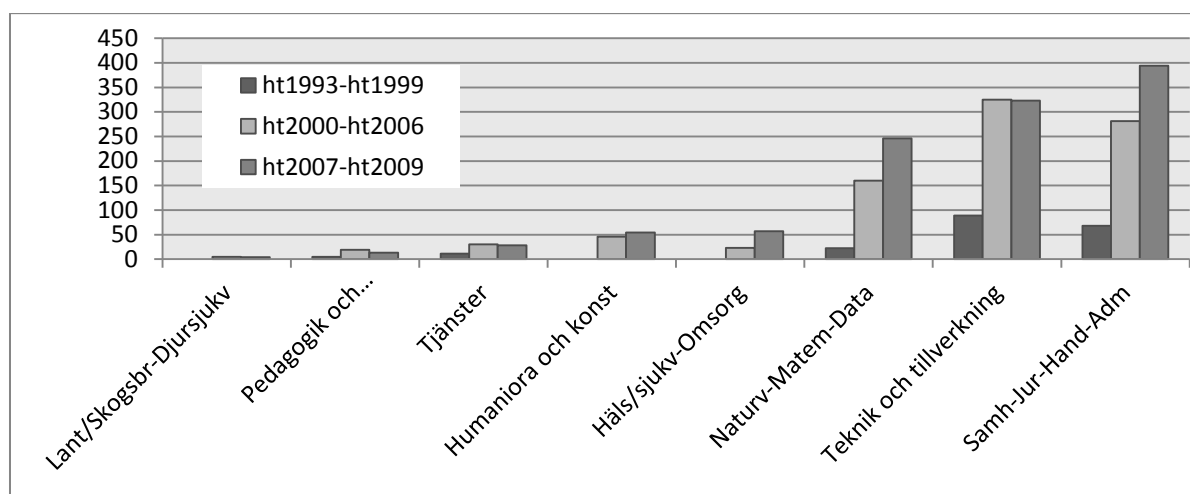

Diagram 10. Antal engelskspråkiga programbenämningar inom olika ämnesområden (SUN2000, 1siffrig nivå). Källa: egen bearbetning av SCBs högskoleregister.

⁵⁶ UKÄ IV, 1974.

Men förhållandena inom olika ämnen blir mer begripliga när mer detaljerade analyser görs. För att inte överbelasta läsaren med tabeller förläggs de mer detaljerade tabellerna i uppsatsens bilaga. Inom teknik och tillverkning förekommer engelskspråkiga programbenämningar inom de flesta ämnesinriktningarna såsom kemi- och bioteknik, energi, data och elektronik samt ekonomi och organisation (Tabell 13 i bilagan). Däremot tycks det vara vanligare förekommande på påbyggnadsutbildningarna, det vill säga olika magisterutbildningar, än ingenjör- och civilingenjörsutbildningarna. Till antalet utbildningar sett är engelska benämningar vanligast inom elektronik och data och inom ekonomi och organisation.

Inom naturvetenskap, matematik och data har även där de flesta ämnesinriktningar åtminstone några engelskspråkiga benämningar (se Tabell 14 i bilagan). Sett till antalet är det inom biologi, datavetenskap, matematik och fysik man erbjuder flest sådana utbildningar. Datavetenskapen har även flest relativt sett. Så långt går det alltså inte att urskilja några ämnesmässiga skillnader inom teknik och tillverkning och inom naturvetenskap, matematik och data. Den tydliga skillnaden är den mellan påbyggnads- och övriga utbildningar inom teknik. Inom samhällsvetenskap, juridik, handel och administration kan man däremot se skillnader mellan olika typer av ämnen (se Tabell 15 och 16 i bilagan). Det är främst inom ekonomi, och då företrädesvis företagsekonomi, administration samt särskilt internationellt orienterade program som de engelskspråkiga programbenämningarna förekommer. Inom samhälls- och beteendevetenskap ser vi, förutom nationalekonomi, sådant som internationella och europeiska inriktningar inom statsvetenskapen, area studies, freds- och konfliktvetenskap och ulandskunskap. Mot detta ställs ämnen såsom sociologi, kriminologi, beteendevetenskap, kulturgeografi och ekonomisk historia där man ser en avsaknad av engelskspråkiga benämningar. Inom juridiken är det främst inom internationell juridik man återfinner engelskspråkiga benämningar. När det gäller företagsekonomiska inriktningar ligger internationell ekonomiutbildning i topp vad gäller antalet engelskspråkiga benämningar. Vidare ser man sådana utbildningar som internationell administration och internationella marknadsutbildningar i framskjutna positioner. Många engelskspråkiga benämningar inom företagsekonomi, handel och administration har alltså officiellt klassificerats som internationella inriktningar och det är här vi återfinner sådana utbildningar som Master in business administration (MBA). Dessa utbildningar är ofta inriktade mot någon form av internationell karriär och är, enligt Altbach, ett exempel på internationaliseringen av ämnesinnehållet (curriculum) då många av dessa utbildningar världen över konstruerats enligt amerikansk förlaga.⁵⁷ Bland de programbenämningar som här inte identifierats som engelskspråkiga finns dels sådana med inriktning mot småföretagande eller redovisning, alltså inriktningar mot en mer nationell marknad, och dels internationella inriktningar.

När det gäller utvecklingen inom olika ämnesområden på kursnivå finns det flera likheter med programnivån. Samhällsvetenskap och juridik är det område där störst andel engelskspråkiga kurser återfinns och utvecklingen har varit stark inom detta område, liksom inom teknik och naturvetenskap (se Diagram 11 och 12 nedan). En klar skillnad är dock att klart fler kurser inom humaniora är engelskspråkiga. Det som ställer till jämförelsen med programmen är att ämnesindelningen inte helt överensstämmer, även om de påminner om varandra.

⁵⁷ Altbach, 2005, s. 69.

Diagram 11. Andel engelskspråkiga kurser inom olika ämnesområden. Källa: egen bearbetning av SCBs högskoleregister.

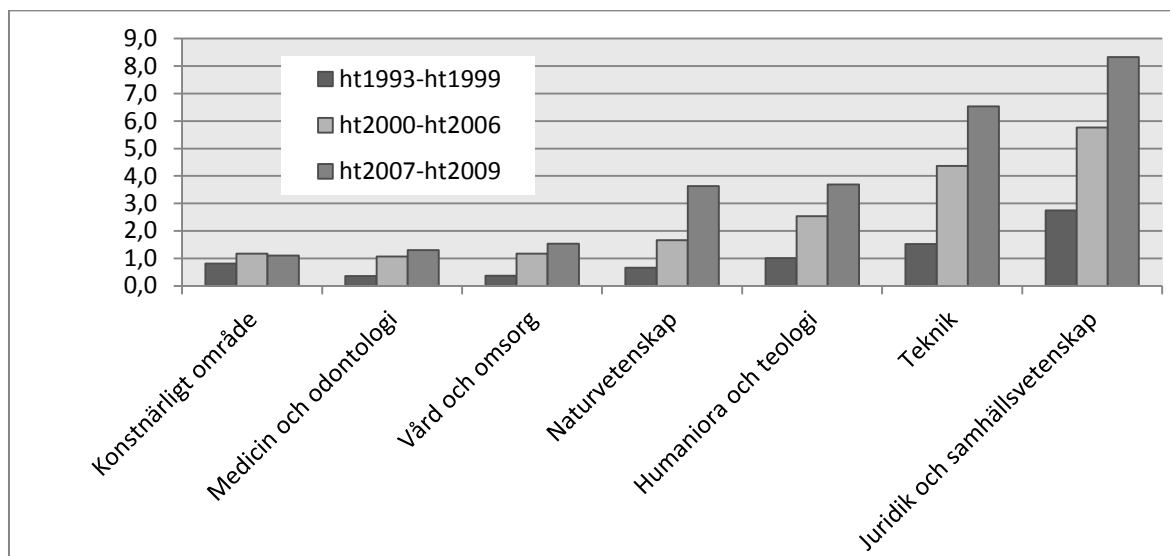
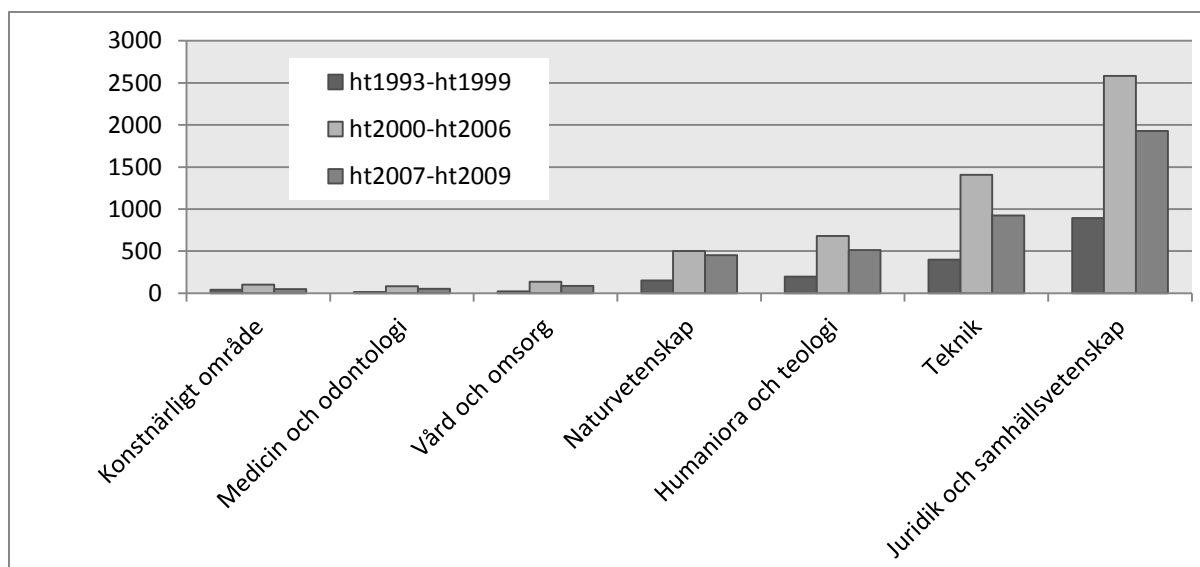

Diagram 12. Antal engelskspråkiga kurser inom olika ämnesområden. Källa: egen bearbetning av SCBs högskoleregister.

Inhemska och inresande studenter och utbildningsutbudet

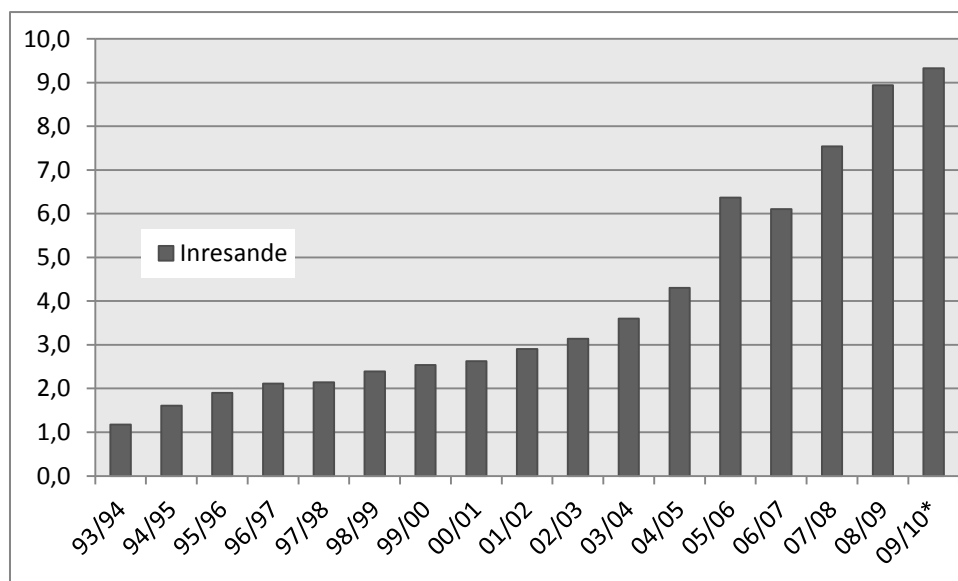
Uppsatsen har hittills ägnats åt utbildningsutbudet, hur utbredningen av engelska som undervisningsspråk inom kurser och utbredningen av engelska programbenämningar sett ut över tid, på olika lärosäten samt inom olika ämnen. Detta är ena sidan av saken. Den andra sidan, studenterna, är vad detta avsnitt kommer ägnas åt. Som också framgick i genomgången av utbildningsutbudet finns vissa brister i det material som ges störst utrymme här, nämligen min egen bearbetning av SCBs registerdata. Och liksom jag tog hjälp av andra datakällor för utbudet kommer andra källor även att brukas för analyserna av studenterna för att fylla i några av de brister som finns i det material jag själv bearbetat.

Det torde vara allmänt känt att antalet inresande studenter har blivit fler under perioden 1993-2009. Konstigt vore annars med tanke på att den totala studentpopulationen också ökat under denna tid. Mer anmärkningsvärt är då att den inresande studentpopulationen har ökat relativt den totala studentpopulationen. Som framgår av Diagram 8 nedan har andelen inresande gått från drygt 1 procent till drygt 9 procent från 1993/94 till höstterminen 2009. Ökningen var något kraftigare från omkring 2003 och framåt. Som tidigare nämnts är siffrorna från de registerdatabearbetningar jag själv utfört underskattningar i relation till den offentliga statistik som SCB producerar. Det är därför värt att nämna något om de resultat som SCB framställt.

De fritt resande studenterna är klart fler än de som kommer genom någon form av utbytesprogram. När det gäller könsfördelningen för de inresande nybörjarna så var det i början av 2000-talet fler kvinnliga än manliga studenter, men under senare år har detta förhållande svängt. Merparten av nybörjarna 2009/10 kom från Europa, varav klart flest från Tyskland, därefter Frankrike och Spanien. USA och Storbritannien kommer först på 7:e respektive 10:e plats. Av utbytesstudenterna läste de allra flesta kurser, 13 340 kursstudenter mot 480 programstudenter. Bland de fritt resande nybörjarna var förhållandet det omvända med 9 250 programstudenter och 3 780 kursstudenter. Ämnesmässigt dominerade teknik och tillverkning bland programstudenterna, följt av samhällsvetenskap, juridik, handel, administration och naturvetenskap, matematik, data. För kursstudenterna är, förutom dessa ämnen, humaniora och konst ett stort ämne (3:e största). De allra flesta nybörjare går in på magister- eller masternivå. Det vanligaste är att de stannar i en eller två terminer, och sedan masterprogrammets införande är fyra terminer det tredje vanligaste. De lärosäten som läsåret 2009/10 har flest registrerade inresande studenter är Kungliga tekniska högskolan, följt av universiteten i Lund och Uppsala.⁵⁸ Detta är några av huvuddragen hos den inresande studentpopulationen.

⁵⁸ SCB, 2011.

Diagram 13. Andel inresande studenter av den totala studentpopulationen per läsår. Endast höstterminen 2009/10. Källa: egen bearbetning av SCBs högskoleregister, migrationsregister och register över totalbefolkningen.

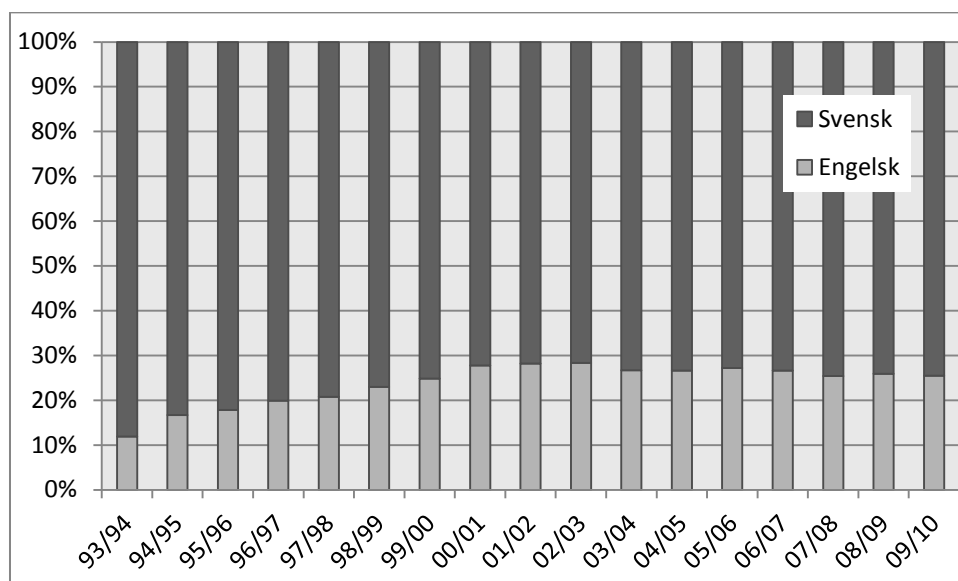
*) Endast höstterminen.

Hur ser då de inresande studenternas utbildningsval ut med avseende på undervisningsspråk? Svaret är anmärkningsvärt: de inresande studenterna läser i första hand på svenskspråkiga kurser. Vid höstterminen 2009 var ungefär en fjärdedel av de inresande studenternas registreringar inom kurser som här identifierats som engelskspråkiga. En första invändning blir således huruvida metoderna som här används för att identifiera undervisningsspråk – att utgå från kursbenämningar – är missvisande och ger en felaktig skattning. Det ligger sannolikt en hel del i en sådan invändning, men jag är övertygad om att även om många svenska benämningar i själva verket har engelska som undervisningsspråk så kvarstår det faktum att många inresande läser svenskspråkiga kurser.

Det är framförallt den första terminen som de tar engelskspråkiga kurser. Andelen av de inresande som läser dessa kurser minskar sedan för varje termin de är kvar i den svenska högskolan, vilket förstås är väntat då man med tiden tenderar att lära sig huvudspråket i det land man lever i.⁵⁹

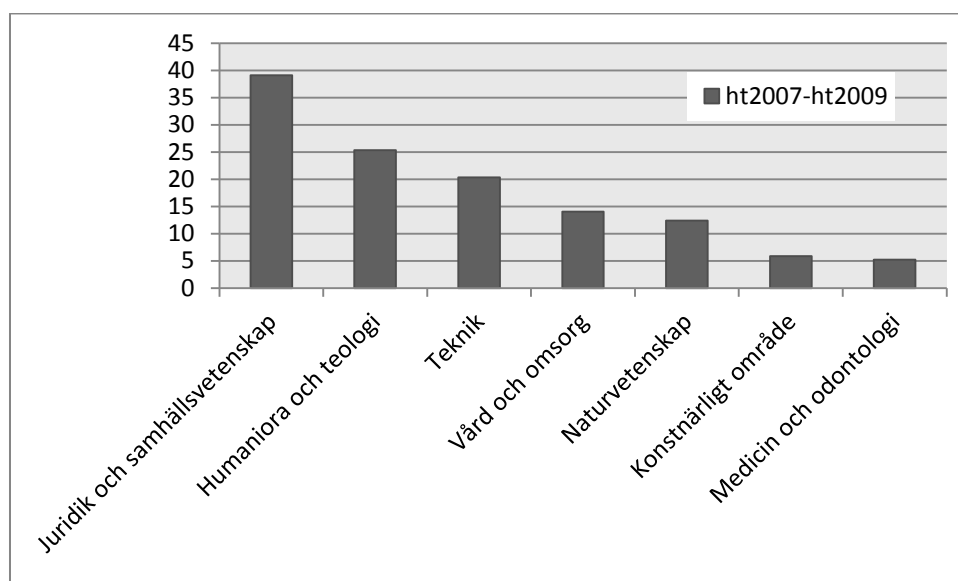
⁵⁹ Detta har analyserats med hjälp av SCBs högskoleregister.

Diagram 14. Fördelningen av inresande studenter på engelsk- respektive svenskspråkiga kurser. Baserat på registreringar, det vill säga samma student kan räknas mer än en gång.

Huruvida inresande studenter läser på engelsk eller svenskspråkiga kurser varierar stort mellan olika ämnesområden. Inom Juridik och samhällsvetenskap är nästan 40 procent av alla inresandes registreringar inom en engelskspråkig kurs. Inom teknik ligger man på halva den andelen (omkring 20 procent) och inom medicin och odontologi ligger man på drygt 5 procent. Tendensen att inte välja engelskspråkiga kurser ökar alltså när vi rör oss mot tekniska, naturvetenskapliga och medicinska utbildningar och detta följer ju i mångt och mycket själva utbudets struktur. Att humaniora och teologi här utgör det område med näst högst andel inresande på engelskspråkiga kurser kan ha att göra med att ämnet innehåller kurser som ofta har en nationell eller lokal prägel. Det utbildningsutbud som i störst utsträckning lockar inresande studenter inom humaniora är då det engelskspråkiga.

Diagram 15. Andelen inresande studenter som läser engelskspråkiga kurser inom respektive ämnesområde ht2007-ht2009.

I tabellen nedan ges en något mer detaljerad bild där också de svenska studenterna är med och bestämmer förhållandena och där förhållandena inom respektive kurs bestämmer resultatet.

Inom humaniora och teologi befolkas en dryg tredjedel (34 procent) av de engelskspråkiga kurserna uteslutande av inresande studenter. Inom juridik och samhällsvetenskap respektive naturvetenskap befolkas en femtedel (19 respektive 20 procent) av kurserna uteslutande av inresande studenter. Det ämnesområde som sticker ut mest när det gäller rekryteringen till de engelskspråkiga kurserna är medicin och odontologi där samläsning tycks vara mycket vanligt förekommande (75 procent av kurserna har mellan 10 och 50 procent inresande studenter). Bland de andra ämnesområdena har de flesta engelskspråkiga kurserna en majoritet inresande studenter. Om man istället tittar på svenskspråkiga kurser så utmärker sig naturvetenskap och teknik som områden där en relativt stor del av kurserna (22 procent inom båda områden) har en majoritet inresande studenter. För övriga områden gäller att de allra flesta kurserna har en majoritet inhemska studenter. Teknik och naturvetenskaps internationella prägel sett till rekryteringen som här framträder ligger i linje med de resultat som presenteras i SCBs *Internationell mobilitet i högskolan 2009/10*.

Tabell 5. Andel inresande per kurs inom respektive ämnesområde och inom svenska respektive engelskspråkiga kurser 2009. Källa: egen bearbetning av SCBs högskoleregister.

	0-<10 % inresande	>10->50 % inresande	>50->100 % inresande	100 % inresande	Totalt
Svenskspråkiga kurser					
Humaniora och teologi	80,3	9,6	6,8	3,3	100,0
Juridik och samhällsvetenskap	84,7	5,8	6,9	2,5	100,0
Naturvetenskap	65,3	12,6	15,0	7,1	100,0
Teknik	68,1	9,7	16,2	6,0	100,0
Medicin och odontologi	85,5	6,3	4,2	4,0	100,0
Vård och omsorg	91,7	2,4	3,9	2,0	100,0
Konstnärligt område	70,6	19,6	7,1	2,6	100,0
Övrigt område	89,4	5,9	4,0	0,8	100,0
Engelskspråkiga kurser					
Humaniora och teologi	11,0	16,0	39,2	33,7	100,0
Juridik och samhällsvetenskap	11,1	18,8	51,3	18,7	100,0
Naturvetenskap	10,9	13,6	55,8	19,7	100,0
Teknik	8,7	28,9	51,2	11,1	100,0
Medicin och odontologi	12,5	75,0	0,0	12,5	100,0
Vård och omsorg	11,1	11,1	48,1	29,6	100,0
Konstnärligt område	18,2	18,2	54,5	9,1	100,0
Övrigt område	15,0	13,3	46,7	25,0	100,0

För att komma in på ännu mer detaljerad nivå och samtidigt ge en något mer uppdaterad bild ska jag här visa två saker: de populäraste utbildningarna bland inresande studenter 2012 samt de utbildningar där det gick flest inresande studenter per inhemsk student.

Verket för högskoleservice (VHS) tillhandahåller databaser för att studera förhållandena mellan inresande och inhemska studenter på olika utbildningar, även om dessa innehåller begränsat med variabler. En slutsats man kan dra utifrån dessa är att populära utbildningars popularitet tycks gränslös. Svenskt personnummer eller ej – de utbildningar som attraherar flest sökande tycks vara i stort sett desamma, givet en viss grad av variation. Och det är helt enkelt elitutbildningarna som innehar störst attraktionskraft på såväl nationell som internationell publik. Går vi bara på volymen sökande utan svenskt personnummer är det framförallt läkarutbildningarna i landet som lockar, även om en och annan ekonomiutbildning är med och tampas bland de populäraste. Som framgår av Tabell 4 nedan är 6 av de 10 för inresande studenter populäraste utbildningarna läkarprogrammet vid olika lärosäten. De

övriga fyra utbildningarna är ekonomiska och administrativa utbildningar. Vidare rör det sig nästan uteslutande om de mest etablerade lärosätena. Undantaget är Örebro universitet som tack vare sin läkarutbildning kommer med bland de tio främsta. Bland dessa tio utbildningar hamnade, i antal sökande räknat, läkarprogrammet på Karolinska institutet på 5:e plats, läkarprogrammet på Uppsala universitet på 7:e plats och läkarprogrammet på Göteborgs universitet på 10:e plats för sökande med svenskt personnummer. Det första mindre etablerade lärosätet dyker upp på 35:e plats (för de utan svenskt personnummer) och det är Högskolan i Gävle och en masterutbildning i Business Administration. Det intressanta med denna är att den framförallt går hem hos de inresande, vilka utgör hälften av de sökande till utbildningen. De svenska studenterna är jämförelsevis ointresserade av denna utbildning.

Tabell 6. De tio populäraste utbildningarna höstterminen 2012 bland sökande med utländskt personnummer. Källa: VHS antagningsstatistik. (SvPnr = Svenskt personnummer)

Benämning	Lärosäte	N SvPnr	N Ej SvPnr	Rang bland SvPnr
Kandidatprogram i företagsekonomi och statsvetenskap	Stockholms universitet	1 479	238	>100
Läkarprogrammet	Karolinska institutet	5 169	218	5
HHS Ekonomie kandidatprogram, Business and Economics	Handelshögskolan i Stockholm	3 724	202	23
Läkarprogrammet	Uppsala universitet	4 693	201	7
Läkarprogrammet	Lunds universitet	4 572	172	11
Läkarprogrammet	Umeå universitet	4 068	172	16
Läkarprogrammet	Göteborgs universitet	4 649	168	10
Masterprogram i Management Studies	Stockholms universitet	473	166	>100
Masterprogram i Consumer & Business Marketing	Stockholms universitet	516	165	>100
Läkarprogrammet	Örebro universitet	4 026	154	17

Det finns också utbildningar som nästan uteslutande lockar inresande studenter. I Tabell 7 nedan är de åtta utbildningar där det gick flest antal sökande studenter utan svenska personnummer per sökande student med svenskt personnummer. Det bör nämnas att dessa utbildningar har mellan 12 och 46 sökande totalt sett. Dessa utbildningar ligger vid lärosäten som kan sägas utgöra ett slags mellanskikt i högskolehierarkin, efter elitskolorna och de etablerade universiteten. Fem av utbildningarna har en internationell inriktning (jag räknar då inte svenska för internationella studenter). Två av utbildningarna är språkkurser. Alla utbildningar har också engelska som undervisningsspråk. De säger oss också något om karaktären på de utbildningar där inresande studenter dominerar: de är alla i någon form skraddarsydd för en internationell publik. Och just dessa utbildningar, om än små i dagsläget, drar den högre utbildningens internationalisering till en extrempunkt där man helt förflyttat fokus från en nationell till en internationell målgrupp.

De två utbildningarna vid Högskolan i Dalarna är distansutbildningar och studenterna behöver således inte ens komma till Sverige för att studera. Högskolan i Dalarna hör till de tio lärosäten i Sverige som har störst andel inresande som enbart läser på distans (19 procent 2009/10). Även Högskolan i Kristianstad hör till de tio med störst andel enbart inresande (11 procent 2009/10).⁶⁰

⁶⁰ SCB, 2011.

Tabell 7. De åtta utbildningar som inför höstterminen 2012 bland de sökande haft högst antal studenter med utländska personnummer per student med svenskt personnummer.
Källa: VHS antagningsstatistik.

Typ	Benämning	Lärosäte	N SvPnr	N Ej SvPnr
Kurs	Skandinavistik 1: Språk och samhällsförhållanden	Mälardalens högskola	1	45
Program	Internationellt masterprogram i elektronikkonstruktion	Mittuniversitetet	1	20
Kurs	Educare - Ett internationellt perspektiv på barndom och utbildning	Högskolan Kristianstad	3	41
Kurs	Perspectives on contemporary illness (Växjö)	Linnéuniversitetet	1	12
Kurs	Swedish for International Students I	Högskolan Kristianstad	1	11
Program	Påbyggnadsprogram mot masterexamen i elektroteknik	Karlstads universitet	2	20
Kurs	Internationell terrorism	Högskolan Dalarna	4	31
Kurs	Europeiska Unionen: Institutioner och politik	Högskolan Dalarna	4	30

Språk, innehåll och rekrytering vid tre svenska lärosäten

Jag har hittills uppehållit mig nästan uteslutande vid registerdatastudier. Dessa stora penseldrag fungerar enligt min mening väl för att kartlägga strukturer i högskolefältet. Däremot kan det vara svårt att värdera dessa internationella tendenser utan att gå in närmare på hur undervisningsspråk, kurslitteraturens språk och rekrytering konvergerar och divergerar inom olika kurser på utvalda lärosäten. Dessa har valts ut på grundval av att de representerar olika positioner i de analyser som hittills genomförts. Karolinska institutet har stora ekonomiska resurser men få engelskspråkiga kurser har identifierats i registeranalysen (se Tabell 17 i bilagan för uppgifter om ekonomiska resurser). Chalmers har stora ekonomiska resurser och ett stort engelskspråkigt utbud identifierat i registren. Högskolan i Jönköping har liksom Chalmers ett stort engelskspråkigt utbud identifierat men har klart mindre ekonomiska resurser. I Tabell 8 nedan redovisas antal engelska och svenska kurser – som identifierats i registeranalyserna – på dessa tre lärosäten och inom ämnesområde samt hur rekryteringen av inresande och svenska studenter ser ut inom dessa kurser. I tabellen framgår också lärosätenas ämnesmässiga profilering, med medicin och vård på Karolinska institutet, juridik och samhällsvetenskap och teknik på Högskolan i Jönköping och teknik och naturvetenskap på Chalmers.

Tabell 8. Antal kurser identifierade som svenska respektive engelska samt förhållandet inresande-inhemska registreringar på dessa kurser, 2009. Källa: egen bearbetning av SCBs högskoleregister.

Lärosäte	Ämnesområde	Svenska kurser	Engelska kurser	0-<10 % inresande	>10->50 % inresande	>50->100 % inresande	100 % inresande	Totalt
KI	Kurs inom utbytesprogram	3	0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
	Humaniora och teologi	5	0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
	Juridik och samhällsvetenskap	61	0	91,8	6,6	1,6	0,0	100,0
	Naturvetenskap	8	0	75,0	12,5	0,0	12,5	100,0
	Teknik	0	0					
	Medicin och odontologi	286	3	79,6	6,6	4,8	9,0	100,0
	Vård och omsorg	211	0	78,2	3,3	11,4	7,1	100,0
	Konstnärligt område	0	0					
	Övrigt område	0	0					
	Totalt	574	3	80,6	5,4	6,8	7,3	100,0
HJ	Kurs inom utbytesprogram	4	0	50,0	50,0	0,0	0,0	100,0
	Humaniora och teologi	58	11	79,7	1,4	10,1	8,7	100,0
	Juridik och samhällsvetenskap	194	81	64,4	10,2	20,7	4,7	100,0
	Naturvetenskap	18	1	84,2	15,8	0,0	0,0	100,0
	Teknik	178	0	73,0	7,3	12,4	7,3	100,0
	Medicin och odontologi	38	2	85,0	15,0	0,0	0,0	100,0
	Vård och omsorg	69	4	91,8	1,4	2,7	4,1	100,0
	Konstnärligt område	3	0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
	Övrigt område	1	0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
	Totalt	563	99	73,3	8,2	13,3	5,3	100,0
CTH	Kurs inom utbytesprogram	3	0	33,3	33,3	0,0	33,3	100,0
	Humaniora och teologi	17	6	69,6	17,4	13,0	0,0	100,0
	Juridik och samhällsvetenskap	38	25	41,3	39,7	15,9	3,2	100,0
	Naturvetenskap	116	21	54,7	19,0	19,7	6,6	100,0
	Teknik	364	174	47,8	25,1	23,8	3,3	100,0
	Medicin och odontologi	1	0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
	Vård och omsorg	0	0					
	Konstnärligt område	0	0					
	Övrigt område	65	11	81,6	9,2	6,6	2,6	100,0
	Totalt	604	237	52,0	23,5	20,6	3,9	100,0

Karolinska institutet

Karolinska institutet tillkom 1810 och blev 1861 jämställt med universiteten. Institutet har 5 815 helårsstudenter (2011) vid något av deras 15 utbildningsprogram eller fristående kurser. Institutet är forskningsintensivt, mellan 400-450 nya doktorander antas varje år och mellan 350 och 390 disputerar varje år (2007-2011). De totala intäkterna 2011 var 5 371 mnkr, varav 4 445 mnkr var forskningsintäkter och anslag. 444 mnkr kom från utländska finansiärer (man är det lärosäte i Sverige som drar in mest EU-medel). Vad gäller utbildning på grund- och avancerad nivå hade man 304 inresande och 169 utresande 2011. Läsåret 2011/12 hade man avtal med 156 lärosäten i 41 länder för utbyte inom grundutbildningen. Utöver detta har man forskningssamarbeten med universitet i andra länder och 60 procent av alla publikationer sker i samarbete med utländska forskare. Institutet intog 2011/12 en 32:a plats på Times Higher Education World University Rankings.⁶¹

Karolinska institutet har ambitionen att vara ett världsledande universitet inom det medicinska området. Som del arbetet med att realisera denna ambition har man klara riktlinjer för internationaliseringen av utbildningen som där bedrivs. Det handlar bland annat om att i

⁶¹ Karolinska institutets årsredovisning 2011. Avtal med andra lärosäten på www.ki.se. Rankning på www.timeshighereducation.co.uk.

större utsträckning få inresande och inhemska studenter att studera gemensamma kurser genom att erbjuda fler kurser på engelska och att locka de svenska studenterna till de redan engelskspråkiga kurserna. En annan språklig dimension är att man vill öka studenternas kommunikativa förmåga på engelska genom att öka andelen engelskspråkig kurslitteratur. Dessa ambitioner är hämtade från KIs *Handlingsplan för internationalisering av utbildningar på grund- och avancerad nivå 2010-2012* vilken bygger på en analys av framförallt läget 2007-2009.⁶² Hur tar sig då detta uttryck?

Till att börja med innebär registeranalyserna i syfte att identifiera engelskspråkiga kurser en rejäl underskattning av Karolinska institutets utbud. I Tabell 8 ovan är endast 3 kurser identifierade som engelskspråkiga 2009. Detta stämmer inte alls med det faktiska utbudet. Genom att granska kursplaner framgår att inom det största området, medicin och odontologi, finns många kurser specifikt inriktade mot inresande studenter och flera av dessa är upplagda som projektarbeten där goda kunskaper i svenska *eller* engelska krävs. Där finns också ett relativt stort antal kurser som ges på engelska, som "Biomedicinsk kommunikation" som har 73 procent inresande studenter. Här finns även kursen "Neuro-oftalmologi" som har någon enstaka inresande student men som ges på svenska och har delvis svensk kurslitteratur. Inom området det näst störst området vård och omsorg finns exempel på kurser med obestämt undervisningsspråk, som "Litteraturanals från ett arbetsterapeutiskt perspektiv, 3hp" där rekryteringen uteslutande är inresande studenter och kurslitteraturen är helt på engelska. Ett annat exempel är kursen "Global nutrition" där de inresande utgör 88 procent och undervisningsspråk anges som "föreläsningsspråk engelska".⁶³

Karolinska institutet hade 2012 en av de mest eftertraktade utbildningarna för inresande (och svenska) studenter i lärosätets läkarutbildning. Detta program har både svensk- och engelskspråkiga alternativ och ett krav för att bli antagen är att man uppfyller vissa specifika språkliga krav i antingen svenska eller engelska, något som mäts med TISUS-prov för svenska eller TOEFL-prov för engelska.⁶⁴ Läkarprogrammet har med andra ord en flexibel organisering med möjlighet att anpassa för både nationella och internationella studenter. Den bild som framträder av genom att granska på kursdokumentsnivå ger en något motsatt bild jämfört med den från registeranalyserna. Karolinska institutet har hittills i uppsatsen framstått som ett lärosäte där överensstämmelsen mellan undervisningsspråk och rekrytering förefaller relativt låg. Som tidigare nämnts hänger detta samman med en viss underskattning av lärosätets engelskspråkiga utbud. Men organiseringen av utbudet visar samtidigt att situationen är klart mer flexibel än registeranalyserna visar. Tillsammans med den information som framkommer i handlingsplanen för internationalisering framstår Karolinska institutet som ett, i Foskett⁶⁵ terminologi, internationellt aktivt på gränsen till internationellt fokuserat universitet, särskilt med tanke på dess planerade "smakprovs"-kurser utomlands.⁶⁶

Högskolan i Jönköping (Jönköping International Business School)

En av de högskolor som har störst andel engelskspråkigt utbud är Högskolan i Jönköping.⁶⁷ Detta kan till stor del tillskrivas högskolans internationella handelshögskola (Jönköping International Business School) som startade 1994. Högskolan i Jönköping är privat och drivs i stiftelseform. 2011 hade man 11 631 registrerade studenter. Antalet inresande studenter var 983 och antalet utresande 553. 595 av de inresande studenterna kom från Europa, där

⁶² Karolinska institutet, Dnr 6003/2009-300.

⁶³ Kursplaner tillgängliga på www.ki.se. Andelar inresande studenter på dessa kurser framtaget genom de SCB-data som genomgående används i denna uppsats.

⁶⁴ Se information om läkarprogrammet på www.ki.se.

⁶⁵ Foskett, 2010, ss, 44-6.

⁶⁶ Karolinska institutet, Dnr 6003/2009-300.

⁶⁷ Även Södertörns högskola kunde vara av intresse för fördjupning. Dock finns den med i en rapport om internationalisering inom högre utbildning sammanställd i regi av Nordiska ministerrådet och läsaren hänvisas därför dit. *Rethinking Nordic Co-operation in Higher Education. National and Institutional Case Studies*, 2005.

Tyskland och Frankrike var vanligaste ursprungsland med 103 respektive 91 studenter. Antalet partneruniversitet världen över är ca 350. Intäkterna uppgick 2011 till 788 mnkr varav drygt 174 mnkr var forskningsintäkter. Antalet doktorander med någon aktivitet har sedan 2007 varierat mellan 118 och 176 och antalet disputerade under samma tid mellan 7 och 17, licentiat-avhandlingar inräknat.⁶⁸

Man marknadsför sig som ”den mest internationella verksamheten bland alla akademiska institutioner i Sverige”.⁶⁹ I registeranalysen identifierades relativt många kurser som engelskspråkiga och detta utbud tycks i första hand återfinnas på den Internationella handelshögskolan. Området med flest kurser, och flest engelskspråkiga kurser var 2009 juridik och samhällsvetenskap (Tabell 8, ovan). Kursen ”Introductory Analysis of the Experience Industries, 7,5 hp” hade 2009 endast inresande studenter, gavs på engelska och hade engelskspråkig kurslitteratur. Värt att notera dock att kursboken, som är på engelska, är skriven av svenska författare. Samtidigt leder skolans hårda internationella profilering till att vissa engelskspråkiga kurser har uteslutande inhemsk rekrytering, som kursen ”Accounting Theory, 7,5 hp” och ”Intellectual property law” hade 2009. De engelskspråkiga utbildningarna tycks alltså inte bara vara till för inresande studenter utan även i stor utsträckning för de inhemska. Men som framgår av Tabell 9 nedan är det vanligare att det är en majoritet inresande studenter på engelskspråkiga kurser än på svenskspråkiga kurser. Detta är en skillnad mot Chalmers som vi kommer se nedan. Det finns även ett relativt stort antal engelskspråkiga kurser inom humaniora. Det rör sig då i stor utsträckning om olika typer av språk- och kommunikationskurser vilka läses av både inhemska och inresande studenter.⁷⁰ Vidare utgörs en tredjedel av studentpopulationen vid Internationella handelshögskolan av inresande studenter (enligt egna uppgifter), vilket samtidigt är tre fjärdedelar av Högskolan i Jönköpings totala inresande population. Dessutom organiserar man en internationell MBA-utbildning på distans. Om man bara ser till den Internationella handelshögskolan är den internationella dimensionen påtaglig.

Tabell 9. Förhållande mellan språk (benämning) på kurser, nivå, samt andel av studenter som är inresande (Högskolan i Jönköping). Källa: egen bearbetning av SCBs högskoleregister.

	Språk (benämning)	0-<10 % inresande	>10->50 % inresande	>50->100 % inresande	100 % inresande	Totalt
Avancerad nivå	Svenska	62,6	4,0	21,2	12,1	100,0
	Engelska	17,9	10,3	53,8	17,9	100,0
	Totalt	50,0	5,8	30,4	13,8	100,0
Grundnivå	Svenska	88,3	4,6	5,4	1,7	100,0
	Engelska	13,3	38,3	35,0	13,3	100,0
	Totalt	79,6	8,5	8,8	3,1	100,0

Chalmers tekniska högskola

Chalmers grundades 1829 och har sedan 1994 drivits i stiftelseform. 2011 hade man 8 863 helårsstudenter. Intäkterna var totalt 3 028 mnkr varav 2 139 mnkr rörde forskning och forskarutbildning. Antalet forskarstuderande har varierat mellan 975 och 1 147 under åren 2002 till 2011. Antalet disputationer har under denna tid varierat mellan 231 och 341.⁷¹ Lärosätet rankades på plats 229 på Times Higher Education World University Rankings 2011/12. Man hade 2 111 inresande studenter 2009/10.

⁶⁸ Högskolan i Jönköping, Årsredovisning 2011.

⁶⁹ Högskriften. Temanummer om internationalisering. 2008. S. 8.

⁷⁰ Kursplaner på www.hj.se.

⁷¹ ”Chalmers i siffror”. www.chalmers.se.

Vid Chalmers ges alla masterkurser på engelska.⁷² Där byggde man också från 2007 in masterutbildningen i civilingenjörsutbildningen, vilket innebär att alla som studerar till civilingenjör vid Chalmers de sista två åren av utbildningen har engelska som undervisningsspråk. Studentkåren genomförde hösten 2005, i och med beslutet om denna studiegång, en enkätundersökning bland 500 (196 besvarade enkäten) civilingenjörstudenter i årskurs 2 till 5. Uppgifter från enkäten om hur stor del av undervisningen som är på engelska och liknande bortser jag här från då dessa är behäftade med stor osäkerhet. Sammanställningen av fritextsvaren ger dock en inblick i språksituationen. Att undervisningen sker eller kommer ske på engelska ser de flesta studenter inte som någon allvarlig risk överlag, men det finns några områden där viss oro existerar. En del studenter upplever att lärarnas bristande språkkunskaper kan innebära ett hinder. Dessutom menar flera studenter att de i framtida yrkeskarriärer kan komma att få problem med att kommunicera sina kunskaper då de flesta troligtvis kommer arbeta i Sverige och därmed kommer ha ett bristande svenskt fackvokabulär. Sen finns det rent ekonomiska aspekter i att engelsk kurslitteratur är dyrare än svensk, vilket är en anledning till att de inte vill se fler engelskspråkiga kurser.⁷³

Chalmers är ett av de lärosäten där de inresande studenterna utgör störst andel. Men beslutet att all masterutbildning ska bedrivas på engelska leder till att språksituationen för de svenska studenterna blir särskilt påtaglig. Frågor om kvalitetsvinster och -förluster aktualiseras. Som framgår av tabellen nedan är sammansättningen på en stor del av kurserna på avancerad nivå sådan att en majoritet av studenterna är svenska studenter. Över hälften (55 procent) av kurserna på avancerad nivå har en majoritet svenska studenter. På grundnivå har 94 procent av kurserna mer än 90 procent svenska studenter.

Tabell 10. Förhållande mellan språk (benämning) på kurser, nivå, samt andel av studenter som är inresande (Chalmers). Källa: egen bearbetning av SCBs högskoleregister.

	Språk (benämning)	0-<10 % inresande	>10->50 % inresande	>50->100 % inresande	100 % inresande	Totalt
Avancerad nivå	Svenska	9,9	42,7	38,5	8,9	100,0
	Engelska	8,4	46,2	40,0	5,3	100,0
	Totalt	9,1	44,6	39,3	7,0	100,0
Grundnivå	Svenska	96,0	2,3	1,3	0,5	100,0
	Engelska	41,7	16,7	33,3	8,3	100,0
	Totalt	94,4	2,7	2,2	0,7	100,0

⁷² Högskoleverket, 2010.

⁷³ "Rapport om studenters syn på engelska i utbildningen, hösten 2005". 2005-10-06.

Avslutande diskussion

Vilka strategier i form av inrättande av utbildningsutbud utvecklar olika lärosäten de nya förutsättningar som en allt större gränsöverskridande rörlighet innebär, hur förhåller sig dessa till etablerade hierarkier inom högskolans fält och vilka studenter tar del av detta utbud? Jag ska nu summera resultaten.

Engelskans utbredning inom högre utbildning i icke engelskspråkiga länder har, som inledningsvis visades med några exempel, på senare tid utforskats från flera olika perspektiv och sätts inte sällan i relation till internationaliseringen av den högre utbildningen i stort. Och det är inte bara forskare som intresserar sig. Som genomgången av offentliga utredningar, regeringspropositioner och förordningar visade är internationaliseringen av den högre utbildningen, liksom engelskans roll som erbjudande riktat mot potentiella inresande studenter, ett alltmer angeläget område även för politiker. Det är i ljuset av detta som denna uppsats inledande kartläggning av engelskans utbredning - här identifierad genom program- och kursbenämningarnas språk - kan förstås. Det engelskspråkiga utbudet har, sedan högskolereformen 1993 öppnade upp för lärosätena att i större utsträckning konstruera sitt eget utbud, ökat rejält. Ökningen blir något kraftigare i och med Bolognaprocessen vid millennieskiftet. När sedan masternivån införs 2007 – vilket ledde till att en helt ny programnivå skapades i det svenska systemet – sker en rejäl ökning som de efterföljande åren planar ut något. Samtidigt som det engelska utbudet ökat har också antalet inresande studenter i Sverige ökat och det är lätt dra slutsatsen – som man gör i OECDs rapporter, i Högskoleverkets rapporter och i statliga utredningar och regeringspropositioner – att ökat utbud på engelska ger fler inresande studenter. Med stöd i den empiriska undersökningen som genomförts här vill jag hävda att ett sådant samband måste problematiseras. De resultat som här presenteras visar nämligen att majoriteten av de inresande studenterna läser kurser som här identifierats som svenskspråkiga.

Engelskans utbredning är inte av samma omfattning överallt och ser man till spridningen av engelskspråkiga program bland olika typer av lärosäten har den förändrats över tid. Fackhögskolorna, bland andra Chalmers i Göteborg och Kungliga tekniska högskolan i Stockholm, har tappat i förhållande till de stora, äldre lärosätena och landets högskolor. Expansionen har på senare tid varit större inom de två sistnämnda kategorierna. Om man lämnar dessa övergripande kategorier och studerar förhållandena på varje enskilt lärosäte framträder en mer differentierad bild där de större universiteten tillsammans med Chalmers och Kungliga tekniska högskolan samt högskolorna i Jönköping, Gävle och Malmö har flest engelskspråkiga kurser som kan identifieras i registerdata. Detta förhållande speglar till delvis lärosätenas storlek sett till antal studenter och ekonomisk omsättning. Däremot blir bilden mer komplex om man tar i beaktande hur stor del av lärosätenas totala kursutbud som utgörs av de i registren identifierade engelskspråkiga kurserna. Chalmers och Högskolan i Jönköping har då flest engelska kurser sett till det totala utbudet, men dessa två högskolor skiljer sig åt i att Chalmers har större ekonomisk omsättning. Av dessa utgörs en klart större del av forskningsintäkter än vad är fallet på Högskolan i Jönköping. En sannolik slutsats är att dessa två skolor representerar två olika logiker. Chalmers internationalisering i form av stora satsningar på engelskspråkigt utbud beror till stor del på att det är en forskningstung högskola. Som Altbach, Gunnarsson & Öhman samt Salö visar sker en betydande del av kommunikationen inom forskning och forskarutbildning på engelska. Även Wächter och Maiworm lyfter fram sambandet mellan engelskspråkiga program och förekomsten av forskning på lärosätet. Högskolan i Jönköping har å sin sida en internationell handelshögskola

och högskolans internationalisering tycks mer vara effekten av en strävan att internationalisera utbildningen i sig.

Chalmers och Internationella handelshögskolan i Jönköping representerar också genom sina profileringar tre ämnesområden: teknik och naturvetenskap respektive samhällsvetenskap. Utbredningen av engelska som undervisningsspråk är störst inom dessa ämnesområden, om man ser till program (sett till kurser kommer humaniora på tredje plats, naturvetenskap på fjärde). Utvecklingen inom och förhållandet mellan ämnen torde ha att göra med rekryteringen. Inresande studenter läser i första hand inom teknik och tillverkning. Inom samhällsvetenskapen finns ett stort utbud av internationella program på engelska varav Master of Business Administration (MBA) är den kanske mest framträdande och, som Altbach lyfter fram, utgör ett slags symbol för globaliseringen av den högre utbildningen. MBA har en utformning efter amerikansk modell och syftar till att utbilda för karriärer inom multinationella verksamheter.

Man kan alltså skönja skilda strategier bland lärosätena vad gäller inrättandet av såväl ett engelskspråkigt utbud som bruket av engelska benämningar för detta utbud. Först och främst kunde vi ovan se skillnader i omfattning. En grov analys av dessa skillnader indikerar å ena sidan ett samband mellan lärosätets storlek och omfattningen av engelska utbildningar, och å andra sidan ett samband mellan ämnesprofil och omfattningen av engelska utbildningar. Större lärosäten tenderar att ha fler engelska utbildningar i absoluta tal. Fackhögskolorna Chalmers och Kungliga Tekniska högskolan, båda med teknologisk inriktning, har också ett omfattande engelskt utbud. Dessa samband lyfts också fram i en del av forskningslitteraturen. Med stöd i analyserna av inresande och inhemska studenter fördelning på de engelskspråkiga utbildningarna kan dessa grova samband nyanseras något. Det faktum att Högskolan i Jönköping idag har ett omfattande engelskspråkigt utbud tycks vara en relativt aktiv strategi för att locka inresande studenter. Karolinska institutet har ett klart mindre omfattande engelskspråkigt utbud men är ett attraktivt alternativ för inresande studenter. Lärosätet behöver alltså inte lika aktivt inrätta ett utbud som lockar inresande studenter.

Resultaten pekar alltså på två tydliga strategier i form av engelskspråkiga utbildningar och benämningar av kurser och program på engelska. För det första står det klart att de mest etablerade lärosätena också har högst antal engelskspråkiga utbildningar och benämningar. Därigenom har de möjligheten att befästa sin position även när globaliseringen av den högre utbildningen skapar konkurrens om de nya resurser som internationella studenter innebär. För det andra visar fördelningen av engelskt och svenskt på lärosätena att det finns de lärosäten som har en mer aktiv strategi för att förbättra sina konkurrensmöjligheter. Dessa skillnader inom gruppen lärosäten som har ett stort utbud av engelskspråkiga utbildningar och benämningar samvarierar i viss utsträckning med lärosätenas anciennitet, och man skulle kunna beskriva det som att strategierna bland de etablerade lärosätena kontrasteras mot strategierna bland de yngre lärosätena, eller uppkomlingarna om man så vill. Engelskspråkiga utbildningar och benämningar ökar i stort sett med samma takt som det totala utbudet bland de etablerade lärosätena medan ökningen av dessa typer av engelskspråkiga utbildningar och benämningar bland de nyare lärosätena är större än ökningen av det totala utbudet bland dessa.

I vilken mån kan resultaten relateras till högskolan som ett fält? Antalet engelskspråkiga utbildningar är relaterad till lärosätets storlek i antal studenter och ekonomisk omsättning. Detta samband är i sig inte nog för att uttala sig om relationerna inom högskolefältet och hur det engelskspråkiga utbudet kan relateras till fältets logiker. För att förstå internationaliseringen av den högre utbildningen inom ramen för fältbegreppet skulle man behöva mer information om vad som karaktäriserar de inresande studenterna som väljer olika utbildningar och om hur lärosätenas samarbeten ser ut med utländska lärosäten vad gäller forskning och utbildning. Vilka lärosäten samarbetar man med? De resultat som kommit fram här speglar egentligen bara en dimension av högskolefältet såsom Broady och Palmes och senare Börjessons presenterade det – motsättningen mellan etablerade lärosäten och nyare, regionala högskolor och universitet.

Funktionen och effekterna av utbredningen av engelska i den högre utbildningen är som synes inte helt självklara. Och om man får tro Altbach är detta bara början på en längre tid av engelskspråkig dominans inom den högre utbildningen och forskningen.⁷⁴ Vad konsekvenserna i det långa loppet blir, om det blir kvalitetsvinster eller -förluster inom utbildning och forskning, om det stärker USAs och Englands positioner inom den akademiska världen får framtiden utvisa.

⁷⁴ Altbach, 2005, s. 67.

Referenser

Litteratur

- Altbach, P. G., "Globalization and the University: Myths and Realities in an Unequal World", i *The NEA 2005 Almanac of Higher Education*, National Education Association, 2005.
- Altbach, P. G., och U. Teichler, "Internationalization and Exchanges in a Globalized University". *Journal of Studies in International Education*, vol 5, nr 1: 5–25, 2001.
- Att internationalisera universiteten. Betänkande III från UKÄ:s internationaliseringsutredning, UKÄ-rapport nr 15, 1973.
- Bourdieu, Pierre, *The state nobility: elite schools in the field of power*, Polity Press, Cambridge, 1996 (*La noblesse d'État: grandes écoles et esprit de corps*, Minuit, Paris, 1989).
- Bourdieu, Pierre, *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*, Routledge, London, 2010 (*La Distinction, Critique sociale du jugement*, Minuit, Paris, 1979).
- Broady, Donald & Palme, Mikael, *Högskolan som fält och studenternas livsbanor*, SEC Research Reports 1, Högskolan för lärarutbildning, Stockholm, 1992
- Börjesson, Mikael, *Kampen om det "internationella": en kartläggning av transnationella strategier vid högskolor och universitet i Stockholm*, SEC Research Reports 15, ILU, Uppsala universitet, Uppsala, 1998.
- Börjesson, Mikael, *Transnationella utbildningsstrategier vid svenska lärosäten och bland svenska studenter i Paris och New York*, Department of Education, Doktorsavhandling, Uppsala universitet, Uppsala, 2005.
- Education at a Glance 2006: OECD Indicators*, Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris, 2006.
- Education at a Glance 2007: OECD Indicators*, Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris, 2007.
- Education at a Glance 2011: OECD Indicators*, Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris, 2011.
- Foskett, Nick, "Global Markets, National Challenges, Local Strategies: The Strategic Challenge of Internationalization" och Maringe, Felix & Foskett, Nick, "Introduction: Globalization and Universities", i Maringe, Felix & Foskett, Nick (red.), *Globalization and internationalization in higher education : theoretical, strategic and management perspectives*, Continuum International Publishing Group, London, 2010.
- Gunnarsson, Britt-Louise, och Katarina Öhman, *Det internationaliserade universitetet. En studie av bruket av engelska och andra främmande språk vid Uppsala universitet*, TeFa, Uppsala universitet, Uppsala, 1997.
- Högskoleverket, *Hur styrs den svenska högskolan? Varför ser styrsystemet ut som det gör?*, Rapportserie 1998:4 S, Högskoleverket, Stockholm, 1998.
- Högskoleverket, *Högre utbildning och forskning 1945-2005*, Rapportserie 2006:03 R, Högskoleverket, Stockholm, 2006.
- Högskoleverket, *Om undervisning på engelska – några bidrag från en konferens*, Rapportserie 2010:15 R, Högskoleverket, Stockholm, 2010.
- Högskoleverket, *Rankning av universitet och högskolor som studentinformation?*, Rapportserie 2008:40 R, Högskoleverket, Stockholm, 2008b.
- Högskoleverket, *Universitet & högskolor. Högskoleverkets årsrapport 2011*, Rapportserie 2011:08 R, Högskoleverket, Stockholm, 2011.
- Högskoleverket, *Utländska studenter i Sverige*, Rapportserie 2008:07 R, Högskoleverket, Stockholm, 2008a.

- Internationella specialkurser: internationella relationer, internationell integration, internationella organisationer och konferenser. Betänkande IV från UKÄ:s internationaliseringsutredning, UKÄ-rapport nr XX, 1974.
- Kehm, Barbara M. & Teichler, Ulrich, "Research on Internationalisation in Higher Education", i *Journal of Studies in International Education*, nr. 11, s. 260-73, 2007.
- Knight, Jane, "Internationalization Remodeled: Definition, Approaches, and Rationales", i *Journal of Studies in International Education*, nr. 8, s. 5-31, 2004.
- Ljosland, Ragnhild, "Norway's misunderstanding of the Bologna process: when internationalisation becomes Anglicisation". Paper presenterat vid konferensen "Bi- and Multilingual Universities—Challenges and future prospects", Helsinki University, 2005.
- Ljosland, Ragnhild, *Lingua franca, prestisjespråk og forestilt fellesskap: Om engelsk som akademisk språk i Norge. Et kasusstudium i bred kontekst*, Doktorsavhandling, Trondheim, 2008.
- Melander, Björn, "Engelska och svenska vid Uppsala universitet", i Ransbo, Gunilla (red.), *Humanister forskar: Humanistdagen vid Uppsala universitet 2006*, Uppsala universitet, Uppsala, 2006.
- Regeringens proposition, *Gränslös kunskap – högskolan i globaliseringens tid*, Regeringskansliet, Regeringens proposition 2008/09:175.
- Regeringens proposition, *Ny värld – ny högskola*, Regeringskansliet, Regeringens proposition 2004/05:162.
- Rethinking Nordic Co-operation in Higher Education. National and Institutional Case Studies*, Tema Nord, Nordiska ministerrådet, 2005.
- Robertson, Roland, "Globality, Global Culture, and Images of World Order", i Haferkamp, Hans och Neil J Smelser (red.), *Social Change and Modernity*, University of California Press, Berkley, 1992.
- Salö, Linus, *Engelska eller svenska? En kartläggning av språksituationen inom högre utbildning och forskning*, Rapporter från Språkrådet, Stockholm, 2010.
- SCB, *Universitet och högskolor. Internationell mobilitet i högskolan läsåret 2009/10*, (Korrigerad version 2011-04-28), UF20 Universitet och högskolor. Grundutbildning, 2011.
- SOU 2000:47, *Advantage Sweden – en kraftsamling inför ökad rekrytering av utländska studenter till Sverige*, Utbildningsdepartementet, Stockholm, 2000.
- Söderlundh, Hedda, *Internationella universitet – lokala språkval: Om bruket av talad svenska i engelskspråkiga kursmiljöer*, Doktorsavhandling, Uppsala universitet, Uppsala, 2010.
- Sörlin, Sverker, *De lärdaas republik. Om vetenskapens internationella tendenser*, Liber-Hermods, Malmö, 1994.
- The Bologna Declaration of June 1999*, The European Higher Education Area, 2000.
- Wächter, Bernd och Friedhelm Maiworm, *English-Taught Programmes in European Higher Education*, ACA Papers on International Cooperation in Education, Bonn, 2008.

Svensk författningssamling

- Förordning om ändring i högskoleförordningen, SFS 2006:1053.
Högskolelagen, SFS 1977:218.
Högskolelagen, SFS 1992:1434.

Övrigt

- Chalmers, "Rapport om studenters syn på engelska i utbildningen", hösten 2005, Utbildningsenheten 05/06, 2005-10-26.
Högskolan i Jönköping, Högskriften. Temanummer om internationalisering. 2008.
Högskolan i Jönköping, Årsredovisning 2011.

Karolinska institutet, Handlingsplan för internationalisering av utbildningar på grund- och avancerad nivå 2010-2012, Dnr 6003/2009-300.
Karolinska institutet, Årsredovisning 2011.

Elektroniska källor

Chalmers: "Chalmers i siffror" (besökt 2012-06-03). [www.chalmers.se].
Högskolan i Jönköping: kursplaner (besökt senast 2012-06-05). [www.hj.se].
Karolinska institutet: avtal med utländska lärosäten och kursplaner samt information om läkarprogrammet (besökt senast 2012-06-05). [www.ki.se].
SCB, Informationssida för registrering av högstskoleuppgifter (besökt 2012-05-18), [www.scb.se/hogskoleanv].
Svenska institutets informationssida om det svenska utbildningssystemet (besökt senast 2012-06-01). [www.studyinsweden.se].
Times Higher Education Ranking, rankning av lärosäten i världen (besökt senast 2012-06-03). [www.timeshighereducation.co.uk].
UNESCO, database över utbildning i världen (besökt 2012-06-01). [stats.uis.unesco.org]
Universität Tbingen: "Magisterstudiengang", universitetets skandinavistikavdelning, (besökt 2012-06-03). [www.germ.uni-tuebingen.de/abteilungen/skandinavistik-nordistik]

Bilaga

Metod och material

Tabell 11. Jämförelse: Statistiska meddelanden – SECs data. Andel inresande studenter av totala studentpopulationen per läsår.

Inresande	00/01	01/02	02/03	03/04	04/05	05/06	06/07	07/08	08/09	09/10*
Totalt SCB ⁷⁵	3,6	3,9	4,3	5,0	5,8	6,6	7,4	8,2	9,2	9,7
Totalt SEC	2,6	2,9	3,1	3,6	4,3	6,4	6,1	7,5	8,9	9,3

*) 09/10 finns bara höstterminens registreringar i SECs datamaterial.

I Tabell 11 ovan framgår att andelen studenter som i uppsatsen klassats som inresande är en underskattning jämfört med de officiella siffror som SCB tar fram. Som nämns inledningsvis i är metoden för att klassificera inresande studenter densamma i uppsatsen som i SCBs sammanställningar, sånär som på att SCB också har tillgång till information från Migrationsverket om beviljande av uppehållstillstånd för studier, vilket torde ge större precision.

Utbudet

Skillnader mellan lärosäten

Tabell 12. Antal engelskspråkiga program vid svenska lärosäten 2012. Källa: Svenska institutets databas över engelskspråkiga program.

Lärosäte	Antal engelskspråkiga program	Lärosäte	Antal engelskspråkiga program	Lärosäte	Antal engelskspråkiga program	Lärosäte	Antal engelskspråkiga program
LU	101	SLU	25	MDH	13	SMH	3
KTH	67	HJ	23	HiG	12	HHS	3
UU	56	BTH	22	HS	12	SH	2
CTH	41	KU	20	HD	9	HG	1
SU	39	MH	17	ÖU	9		
GU	39	MU	16	KF	8		
LnU	36	HB	15	KI	7		
UmU	31	HH	14	HV	5		
LiU	27	LUT	13	HKr	4		

Tabell 12 ovan visar antalet engelskspråkiga program per lärosäte sammanställt av Svenska institutet, som har i uppdrag av regeringen att marknadsföra svensk utbildning utomlands. Lunds universitet är i särklass störst med 101 engelskspråkiga program, därefter kommer Kungliga tekniska högskolan med 67 program och Uppsala universitet med 56 program. Chalmers, Stockholms universitet och Göteborgs universitet har nästan lika många engelskspråkiga program (41, 39 respektive 39). Man bör då tänka på att de fyra universiteten

⁷⁵ Internationell mobilitet i högskolan 2009/10.

som är bland de sex lärosäten som har flest engelskspråkiga program är de största sett till antalet studenter och andelen engelskspråkiga program torde därför vara klart större på de två tekniska högskolorna än på universiteten.

Skillnader mellan ämnen

Tabell 13. Antal och andel engelskspråkiga programbenämningar inom Teknik och tillverkning. SUN2000 4-siffrig nivå. Källa: egen bearbetning av SCBs högskoleregister.

2-siffrig	4-siffrig	Antal			Andelar		
		ht1993- vt2000	ht2000- vt2007	ht2007- ht2009	ht1993- vt2000	ht2000- vt2007	ht2007- ht2009
Teknik och teknisk industri	Magisterutbildning, elektronik o data	22	168	148	13,3	28,6	30,6
	Magisterutbildning, ekonomi och organisation	17	85	75	23,9	36,0	46,3
	Magisterutbildning, energi	12	77	41	30,0	33,5	31,5
	Magisterutbildning, kemiteknik och bioteknik	0	32	41	0,0	22,1	27,2
	Magisterutbildning, maskinteknik	31	58	36	47,0	24,3	22,0
	Magisterutbildning, generell teknik och teknisk fysik	17	39	22	85,0	65,0	64,7
	Magisterutbildning, fordons- och farkostteknik	.	10	12	0,0	62,5	32,4
	Ingenjörutbildning, ekonomi och organisation	0	0	10	0,0	0,0	6,5
	Annan utbildning i elektronik, datateknik och automation	0	0	9	0,0	0,0	6,2
	Magisterutbildning -övriga/ospec. inriktning	4	18	7	13,3	34,6	15,2
	Energi/Drift- och underhåll	0	0	5	0,0	0,0	11,1
	Ingenjörutbildning, elektronik	0	0	5	0,0	0,0	10,2
	Annan utbildning i industriell ekonomi och organisation	0	0	5	0,0	0,0	11,1
	Annan utbildning i maskinteknik och verkstadsteknik	0	0	2	0,0	0,0	2,5
	Civilingenjörutbildning, energi- och elektroteknik	0	0	1	0,0	0,0	0,5
	Ingenjörutbildning, data	5	8	0	0,8	0,7	0,0
	Annan utbildning inom teknik och teknisk industri, yth	4	0	0	28,6	0,0	0,0
Material och tillverkning	Magisterutbildning, materialteknik	20	24	21	83,3	55,8	38,9
	Magisterutbildning, trä, papper, glas/porslin, plast	2	14	1	33,3	37,8	11,1
	Magisterutbildning, berg- och mineralteknik	.	0	3	0,0	0,0	25,0
Samhällsbyggnad och byggnadsteknik	Magisterutbildning, samhällsbyggnad	37	70	36	48,7	47,9	26,7
	Magisterutbildning, bred mot byggande, bl.a. lantmåteri	.	11	21	0,0	35,5	43,8
	Magisterutbildning, byggnadsteknik	4	18	11	40,0	29,0	29,7
	Ingenjörutbildning, bred mot byggande, bl.a. lantmåteri	0	0	5	0,0	0,0	6,6
	Annan bred utbildning inom samhällsbyggnad/byggnadsteknik	.	4	4	0,0	33,3	40,0
	Annan utbildning inom samhällsbyggnad och arkitektur	0	0	1	0,0	0,0	3,4
	Civilingenjörutbildning, samhällsbyggnad	2	6	0	2,0	3,8	0,0
	Annan utbildning inom samhällsbyggnad och arkitektur, yth	2	.	0	16,7	0,0	0,0

Tabell 14. Antal och andel engelska programbenämningar inom naturvetenskap, matematik och data. SUN2000 4-siffrig nivå. Källa: egen bearbetning av SCBs högskoleregister.

2-siffrig	4-siffrig	Antal			Andelar		
		ht1993- vt2000	ht2000- vt2007	ht2007- ht2009	ht1993- vt2000	ht2000- vt2007	ht2007- ht2009
Biologi och miljövetenskap	Biologi	3	32	67	0,9	5,2	11,4
	Miljövetenskap	10	45	20	8,1	10,5	8,7
	Biokemi, toxikologi, farmakologi, nutrition	0	1	19	0,0	0,7	12,7
	Biologi och miljövetenskap, övrig/ospec. utbildning	10	8	0	100,0	61,5	0,0
Fysik, kemi och geovetenskap	Fysik	6	30	28	3,7	12,7	12,8
	Kemi	0	8	22	0,0	2,6	8,3
	Geovetenskap och naturgeografi	0	5	14	0,0	1,8	5,5
	Astronomi	.	10	3	0,0	41,7	6,3
Matematik och övrig naturvetenskap	Matematik	0	32	39	0,0	14,7	17,7
	Statistik	5	4	12	11,4	6,1	17,6
Data	Datavetenskap och datalogi	6	66	64	2,3	14,2	21,7
	Annan utbildning inom datavetenskap och systemvetenskap	0	34	42	0,0	16,4	17,6
	Systemvetenskap och programvaruteknik	6	41	36	1,0	4,1	6,6
	Data, allmän utbildning	0	2	13	0,0	2,4	65,0
	Data, övrig/ospec. utbildning	.	0	5	0,0	0,0	12,2
	Dataspel	.	0	3	0,0	0,0	3,2
	Datoranvändning	.	0	2	0,0	0,0	18,2

Tabell 15. Antal och andelar engelskspråkiga programbenämningar inom samhällsvetenskap, juridik, handel och administration.

2-siffrig	4-siffrig	Antal			Andelar		
		ht1993- vt2000	ht2000- vt2007	ht2007- ht2009	ht1993- vt2000	ht2000- vt2007	ht2007- ht2009
Samhälls- och beteendevetenskap	Nationalekonomi och ekonomisk historia	0	20	73	0,0	8,9	37,1
	Statsvetenskap, inriktning Europa	36	46	10	100,0	71,9	26,3
	Statsvetenskap	0	34	33	0,0	22,5	22,8
	Area Studies	4	26	3	1,8	13,3	2,6
	Freds- och konfliktforskning	.	4	22	0,0	10,5	25,6
	Ulandskunskap	.	10	16	0,0	55,6	25,8
	Annan utbildning i sociologi, etnologi och kulturgeografi	0	17	8	0,0	37,0	22,9
	Samhälls- och beteendevetenskap, trafikvetenskap	4	11	1	12,9	61,1	100,0
	IMER	.	0	15	0,0	0,0	25,9
	Statsvetenskap, internationell	.	0	15	0,0	0,0	24,6
	Samhällsgeografi	.	0	10	0,0	0,0	15,2
	Samhälls- och beteendevetenskap, övrig/ospec inriktning	0	0	8	0,0	0,0	9,5
	Samhälls- och beteendevetenskap, hållbar utveckling	.	0	7	0,0	0,0	22,6
	Samhällsvetenskap, allmän utbildning	.	0	6	0,0	0,0	37,5
	Annan bred utbildning i samhälls- och beteendevetenskap	0	0	5	0,0	0,0	13,2
	Annan utbildning i psykologi	0	0	3	0,0	0,0	7,7
	Socialantropologi	.	.	3	0,0	0,0	23,1
	Pol.mag.	0	0	1	0,0	0,0	1,0
	Kulturanthropologi	.	.	1	0,0	0,0	16,7
	Samhälls- och beteendevetenskap, genus	.	0	1	0,0	0,0	2,9
Journalistik och information	Medie- och kommunikationsvetenskap	0	17	11	0,0	4,4	3,7
	Bibliotekarieutbildning/biblioteks- och informationsvetenskap	0	0	1	0,0	0,0	1,5
	Dokumentations- och informationsvetenskap	.	10	1	0,0	14,5	2,3
Juridik och rättsvetenskap	Internationell juridik (ej jur. kand.), allmän inriktning	14	28	8	31,8	28,9	13,3
	Annan utbildning i juridik och rättsvetenskap	4	28	4	8,5	23,1	6,3

Tabell 16. Antal och andelar engelskspråkiga programbenämningar inom samhällsvetenskap, juridik, handel och administration.

2-siffrig	4-siffrig	Antal			Andelar		
		ht1993- vt2000	ht2000- vt2007	ht2007- ht2009	ht1993- vt2000	ht2000- vt2007	ht2007- ht2009
Företagsekonomi, handel och administration	Internationell ekonomiutbildning, ingen spec. språkinriktning	12	53	40	7,9	25,0	27,4
	Ekonomutbildning/företagsekonomi	0	51	40	0,0	6,9	7,4
	Ekonomutbildning/företagsekonomi, data	11	30	8	9,1	10,6	9,8
	Internationell (europeisk) marknadsutbildning, ingen språkinriktning	0	15	32	0,0	42,9	72,7
	Internationell administration	6	25	16	33,3	71,4	100,0
	Annan utbildning i ledning och administration	0	26	20	0,0	29,5	42,6
	Ekonomutbildning/företagsekonomi, entreprenörskap	0	12	28	0,0	11,3	36,8
	Ledarskap, organisation och styrning	0	2	35	0,0	1,9	19,8
	Hotell o turism (ekonomi)	0	1	36	0,0	0,7	42,4
	Ekonomutbildning/företagsekonomi, finansiell ekonomi	0	20	12	0,0	22,7	57,1
	Logistik	2	16	13	16,7	22,9	20,6
	Administration och förvaltning	14	5	8	53,8	20,0	30,8
	Internationell redovisning och beskattning	6	10	10	100,0	100,0	100,0
	Företagsekonomi, handel, administration, övrig/ospec. utbildning	0	16	6	0,0	47,1	35,3
	Ekonomutbildning/företagsekonomi, kultur	0	17	2	0,0	23,3	6,5
	Ekonomutbildning/företagsekonomi, miljö	0	6	11	0,0	10,5	22,9
	Bank, försäkring och finansiering	.	0	10	0,0	0,0	40,0
	Textilekonomutbildning	0	2	7	0,0	6,7	29,2
	Internationell ekonomiutbildning, engelska	8	0	0	34,8	0,0	0,0
	Internationell ekonomiutbildning, franska	8	0	0	5,1	0,0	0,0
	Internationell ekonomiutbildning, tyska	8	0	0	4,3	0,0	0,0
	Hälsoadministration	0	0	6	0,0	0,0	40,0
	Handel och administration	.	0	5	0,0	0,0	9,1
	Ekonomutbildning/företagsekonomi, fastigheter	0	0	5	0,0	0,0	9,3
	Ekonomutbildning/företagsekonomi, kvantitativ ekonomi, statistik, ekonomiska analyser	0	0	5	0,0	0,0	26,3
	Personaladministration	0	0	5	0,0	0,0	3,3
	Transportekonomi och materialadministration	0	0	5	0,0	0,0	50,0
	Ekonomutbildning/företagsekonomi, medicinsk teknik	0	0	3	0,0	0,0	18,8
	Kostekonomutbildning	0	0	3	0,0	0,0	8,6
	Marknadsföring	0	0	2	0,0	0,0	3,2
	Ekonomutbildning/företagsekonomi, marknadsföring	0	0	1	0,0	0,0	3,4

Utbud, rekrytering och ekonomiska resurser

Tabell 17. En samlad bild höstterminen 2009. Källa: egna bearbetningar av SCBs högskoleregister samt data från Högskoleverkets årsrapport 1010R.

Lärosäte	Svenska kurser	Engelska kurser	Andel engelska kurser	Inresande registreringar svenska kurser	Inhemsk registreringar svenska kurser	Inresande registreringar engelska kurser	Inhemsk registreringar engelska kurser	Antal registreringar totalt	Omsättning, miljoner kronor	Forskningsintäkter, miljoner kronor	Antal inresande studenter i utbytesprogram	Antal utresande studenter i utbytesprogram
LU	2 248	169	7,0	7 169	60 774	3 130	1 581	72 654	5 744	3 975	1 758	1 094
GU	2 033	175	7,9	3 801	54 160	2 758	1 535	62 254	4 785	2 999	937	558
KI*	574	3	0,5	1 031	16 092	4	10	17 137	4 734	4 027	246	152
UU	1 982	79	3,8	5 366	47 896	1 186	724	55 172	4 541	3 265	1 470	821
SU	1 802	61	3,3	4 586	55 838	1 076	2 048	63 548	3 729	2 203	1 003	382
UmU	1 507	38	2,5	2 879	36 020	574	378	39 851	3 390	1 977	859	239
KTH	1 315	95	6,7	13 237	39 778	3 008	898	56 921	2 998	2 033	1 452	524
LiU	1 630	150	8,4	7 732	50 023	2 923	652	61 330	2 748	1 516	1 319	547
SLU	453	31	6,4	1 213	11 133	264	193	12 803	2 676	1 812	361	102
CTH	604	237	28,2	3 132	27 219	4 059	4 724	39 134	2 542	1 760	744	346
LTU	1 005	12	1,2	1 692	22 113	58	100	23 963	1 206	711	375	103
MaH	742	58	7,3	875	22 937	950	659	25 421	1 110	188	296	162
ÖU	739	20	2,6	1 153	19 147	430	35	20 765	984	342	223	80
KU	836	24	2,8	904	19 484	394	207	20 989	888	303	353	161
VU	843	44	5,0	2 419	17 344	798	206	20 767	883	234	877	261
MU	626	1	0,2	1 595	19 367		69	21 031	779	333	271	105
MdH	621	19	3,0	2 103	20 399	919	440	23 861	765	202	527	202
HJ	563	99	15,0	2 138	23 013	2 140	2 363	29 654	734	208	734	490
HK	478	28	5,5	459	14 440	259	360	15 518	658	144	216	145
SH	336	53	13,6	448	10 451	732	239	11 870	604	290	212	103
HB	584	7	1,2	2 528	18 429	66	362	21 385	519	87	232	126
FH	41	0	0,0	8	1 439			1 447	506	165		
HiG	566	60	9,6	1 292	15 176	1 345	403	18 216	488	112	154	23
HDa	727	13	1,8	3 513	19 293	251	63	23 120	482	95	479	28
HH	519	7	1,3	2 827	12 786	483	10	16 106	463	89	492	90
BTH	361	4	1,1	4 991	8 407	168	26	13 592	460	145	348	15
HT/U	388	5	1,3	1 163	15 597	5	96	16 861	391	75	172	27
HS	443	0	0,0	1 765	16 384			18 149	384	71	132	43
HKr	336	12	3,4	755	10 571	263	80	11 669	370	54	186	49
HG	236	14	5,6	323	6 346	224	226	7 119	188	31	23	24
GIH	34	0	0,0	28	728			756	93	26	5	